

\$VOBODA

POŠTINA PLAČANA V GOTOVINI

VSEBINA:

zvoj angleškega delavskega gibanja. — Hegel in Marx. — *Hiesgen*, Gonjač. — Neugodje kulturi. — *Tone Čufar*, Stanovanje v zadnjem nadstropju. — *Max Beer*, Hebrejski proroki (konec). — *Peter Panter*, Smej se, ne da bi se jokal! — Knjige in knjižnice. — Dramatika. — Delavski sport. — Po svetu. — Listnica uredništva.

Mestna hranilnica ljubljanska

Ljubljana, Prešernova ulica štev. 3

je največja regulativna hranilnica v Jugoslaviji

Ima vlog nad 430,000.000 Din.

Za vse vloge jamči ljubljanska mestna občina z vsem svojim premoženjem in z davčno močjo.

Vloge se sprejemajo na knjižice in na tekoči račun. Naložbe proti odpovedi se obrestujejo po dogovoru kar najbolj ugodno.

Posojila se dovoljujejo na posestva, menice in vrednostne papirje čim najceneje.

Za male trgovce in obrtnike obstoji pri hranilnici kreditno društvo, za pupilarne naložbe pa sodni depozitni oddelek.

Za varčevanje mladine izdaja domače hranilnike, za pošiljanje denarja po pošti pa svoje položnice.

Telefon št. 2016 in 2616.

Poštni čekovni račun št. 10533.

Uradne ure za stranke so od 8. do 12. in pol.

S · V · O · B · O · D · A

Naročnina za člane Svobode letno	Din	12—
Naročnina za druge letno		36—
" " polletno		18—
" " četrtletno		10—
Naročnina za Ameriko letno	Dolar	1—

Uredništvo in uprava za Jugoslavijo: Ljubljana, Palača Del. zbornice, Miklošičeva c. 1.
Za Ameriko: Chicago, Ill. 3639 W, 26 Th. St.

Razvoj angleškega delavskega gibanja

Leta 1824. so v Angliji izšle zakonske odredbe, ki so dale proletarijatu nekaj možnosti za svobodno udejstvovanje. Vendar je minilo še pol stoletja, preden je izšlo pozitivno pravo o združevanju. V tem času je preživel angleški proletarijat tri razvojne stopnje.

Od 1825. do 1832. leta je bilo gibanje izrazito politično; borilo se je za volilno pravico. V tem boju so delavci korakali skupaj s srednjimi stanovi, ki so bili prav tako politično brezpravni. Srednji stan je pustil proletarijat na cedilu, ko je volivna reforma l. 1832. zadovoljila srednji stan, proletarijat pa pustila v prejšnji brezpravnosti.

Druga razvojna stopnja je izvirala iz razočaranja nad sodelovanjem s srednjim stanom. Ta faza je trajala od 1832. do 1835. leta. Značilno za njo je: razredni boj z ostro gospodarsko akcijo, generalna stavka, protiparlamentarizem. To gibanje so razbili koncentrični napadi kapitala, vlade in tiska.

Tretja faza je trajala do 1855. leta. To razvojno stopnjo imenujemo lahko: socialdemokratsko. Delavske množice so vedno glasneje zahtevale demokratizacijo parlamenta in razne socialne reforme. Demokratičen program tega gibanja se je imenoval charter (izgovori: čarter), zato se imenuje to gibanje chartizem (čartizem). Z 1838. letom je chartizem postal gibanje množic, požrtvovalna borba za delavske politične pravice. Vendar je vse gibanje od kraja do konca bolehalo na tem, da ni moglo dati množicam enotne organizacije za vso državo; kajti tega ni dovoljeval zakon. Chartisti so smeli imeti le krajevna društva, ki so jim bile prepovedane vsake medsebojne zveze. Zato so chartisti razvijali tajno delovanje, ki je vladnim špijonom nudilo dovolj prilike, da so organizirali proti chartistom veleizdajniške procese, ki so zahtevali mnogo žrtev. Razen tega ni bilo enotnosti med voditelji gibanja: eni so bili za uporabo nasilja in tajno delovanje, drugi pa za zakonito dovoljeno organizacijo in za sodelovanje z levimi liberalci. Boji chartistov so bili včasih naravnost junaški: 1842. leta so izvedli skoraj popolno generalno stavko. 1848. leta je gibanje pričelo razpadati — navidez brez uspeha. V resnici je zapustilo bogato dediščino idej, reform in socialno-političnih pridobitev: prvi tovarniški zakon za otroke in mladoletne (1833), omiljenje kazenskega prava (1837), prvi rudarski zakon za otroke in ženske (1842), odpravo žitne carine (1846), ukinjenje društvenih zakonov proti političnim organizacijam (1846) in deseturnik (1847). Tudi vprašanje splošne in enake volivne pravice ni prišlo od tedaj z dnevnega

reda, dokler ni bilo — 1918. leta! — pozitivno rešeno. Chartistična perioda je zapustila proletarijatu združništvo, moderne strokovne organizacije in svet novih idej, na podlagi katerih je dalje deloval moderni socializem.

Od 1848.—1900. leta je bila množica angleških delavcev duhovno in formalno v taboru liberalizma. Tudi pri volitvah so delavci vedno volili liberalne kandidate; tudi, kjer so delavci postavili kandidate iz svojih vrst, so bili ti kandidati uvrščeni na liberalno listo in v parlamentu so pripadali liberalni frakciji.

Seveda je bilo v tem času več poskusov, da se ustanovi samostojna delavska politična stranka. Tako je Marxov znanec Henry Hyndman ustanovil 1880. leta demokratično federacijo, ki se je kmalu prekrstila v socialdemokratično federacijo. Toda v tej federaciji je razkol sledil razkolu in tako ni bilo nobenega trajnega uspeha.

Neuspeh te federacije je dal povod škotskim in severo-angleškim delavcem, da so 1893. leta ustanovili neodvisno delavsko stranko (Independent Labour Party = I. L. P.) Ta stranka se je od vsega početka razlikovala od socialdemokratske federacije v tem, da ni propagirala nobenih teorij, da se ni naslanjala niti na Marxa niti na kakega drugega socialističnega misleca. Omejila se je na to, da je podarjala ob vsaki priliki, da je sodelovanje med delavci in liberalci nemogoče in da se morajo delavci samostojno politično organizirati. Vodja stranke je bil Keir Hardie. Stranka sicer ni pridobila množic, pač pa mnogo strokovničarskih zaupnikov in socialistov in pripravila je tla za ustanovitev delavske stranke (Labour Party) v letu 1900.

K ustanovitvi te stranke je mnogo pripomogla tudi v 1884. letu rojena Fabian-Society (Fabijska družba). To društvo se je imenovalo po znanem rimskem vojskovodji Fabius cunctator (cunctator je človek, ki se obotavlja). Ustanovitelji društva so rekli: »Čakati moramo na pravi trenutek, kakor je potrpežljivo čakal Fabius v vojni s Hanibalom, čeprav jih je mnogo grajalo njegovo obotavljanje; ko pa pride čas, moramo udariti, ker sicer je vse čakanje zaman.« Toda pri tem društvu je vojni duh popolnoma splahnel in ostalo je samo čakanje in obotavljanje. Fabijci so imeli bistroumne voditelje, kakor svetovnoslavnega pisatelja B. Shawa, Sidney Webba i. dr. Fabijci niso hoteli nobene stranke, temveč le red intelektualcev, ki naj z brošurami, predavanji in zborovanji obravnavajo najvažnejša socialna vprašanja s stališča demokratične socialne reforme. Red Fabijcev je imel vedno malo članov — 2000 do 3000 — toda njegov vpliv je bil vedno velik. V prvi Macdonaldovi vladi 1924. leta je bilo n. pr. pet Fabijcev. Sam Macdonald in Snowden sta bila dolgo v redu Fabijcev. Fabijci ne poznajo v človeški družbi nobenih razredov, temveč samo ljudi, ki v določenih družabnih razmerah trpé ali pa uživajo prevelike koristi. Socializem ni za nje noben daljnji cilj, temveč le dolga veriga vsakodnevnega podrobnega socialno-političnega dela v državi in v občinah. Zato je potrebno, da socialno-politični propagandisti sodelujejo povsod: v društvih konservativcev, liberalcev in delavcev, da na ta način večino naroda prepoje s socialno-reformnimi idejami in predlogi. Pravijo namreč, da so vsi ljudje sposobni, da se jih pregovori v neki stvari. Tako so Fabijci zastopniki skrajnega reformizma.

Seme, ki so ga sejale razne delavske organizacije, je moglo vzkliti šele, ko je gospodarski pritisk napravil ugodna tla. In ta pritisk je prišel iz nemške in ameriške konkurence angleškemu bla-

gu. Angleška industrija je menila, da se najbolje upre tej konkurenci s tem, da čim bolj izkorišča svoje delavstvo. Temu izkoriščanju se je pa uprl trade-unionizem (strokovne organizacije). Kapitalisti so se mu seveda postavili po robu. Ker so imeli v rokah tudi državno oblast, so lahko nastopili proti trade-unionom z vso silo.

V letih 1897 in 1898 so stavkali mehaniki in rudarji v Walesu (izgov. Welsu). Po dolgih mesecih boja so bili poraženi. Nato je pa pritisnilo še sodišče. Strokovne organizacije so napravili odgovorne za vsq škodo, ki se je zgodila podjetnikom med stavko. Tako je trajal dolga tri leta (1899—1901) sodni proces proti železničarjem v južnem Walesu. Proces se je končal s tem, da je najvišja sodna instances sklenila, da mora plačati železničarska strokovna organizacija 27.000 funt šterlingov. Strokovne organizacije, ki so bile prej ponosne na svoje blagajne, so se čutile resno ogrožene. Kako si pomagati? S tem, da parlament tozadevni zakon razveljavi. Toda parlament brez delavskih poslancev tega ne bo hotel. In tako je strokovničarski kongres l. 1900 sklenil, naj strokovne organizacije pri bodočih volitvah postavijo svoje kandidate, ki morajo v parlamentu tvoriti samostojno frakcijo. Tako so torej strokovne organizacije ustanovile angleško delavsko stranko, ki ji je bil prvi tajnik sedanji odpadnik Ramsay MacDonald. Iz tega načina nastanka izvira tudi posebni organizacijski sestav delavske stranke.

Dočim se mora v delavske stranke drugih držav prijaviti poedinec, se v angleško prijavljajo cele organizacije. Šele od 1918. leta dalje obstojajo tudi krajevna volivna društva, ki sprejemajo poedince. Stranka je do svetovne vojne hitro napredovala pod vodstvom tajnika MacDonalda.

Ob izbruhu svetovne vojne je MacDonald opustil tajniško mesto, ker je bil proti vojni, dočim je večina strankine centrale sklenila, da ne glasuje proti vojnim kreditom. Naslednik mu je bil Henderson, ki je kmalu nato šel v koalicijsko vlado s še dvema članoma delavske stranke. (Zanimivo je, da je leta 1914. nasledil MacDonalda Henderson, ki je bil za meščansko koalicijsko vlado in da je l. 1931 nasledil MacDonalda zopet Henderson, ki je bil pa to pot proti MacDonalddovemu predlogu, da delavska stranka še ostane na vladi.) Vojna politika strankine večine je spravila na noge močno opozicijo, ki je prišla do izraza po svetovni vojni.

1917. leta je popolnoma zmagala radikalna struja v stranki. Po njenih predlogih se je izpremenil program in statut stranke. Novo vodstvo je pozvalo delavske ministre, da izstopijo iz vlade. Temu pozivu so se razen Barnesa odzvali ob sklenitvi premirja 11. novembra 1918.

Delavske množice so se vedno bolj revolucionirale. Pod tem pritiskom je vlada izdala zakon o splošni in enaki volivni pravici (za moške od 21. leta in za ženske od 30. leta dalje). Tedaj vladajoči Lloyd George je uporabil vso demagoško umetnost, da bi volitve izpadle slabo za delavsko stranko. Volitve so bile razpisane že za 14. dec. 1918, da ne bi mogle priti v volivne imenike čete, ki so bile še izven Anglije, in družine, ki so se preselile iz prejšnjih volivnih okrajev. Lloyd George je dosegel svoj namen: volitev se je udeležilo komaj 10,800.000 ljudi od 21,400.000 volivnih upravičencev. Zmagala je konservativno-liberalna koalicija, dočim je bilo od 361 delavskih kandidatov izvoljenih komaj 57; propadli so predvsem delavski voditelji, ki so bili ves čas proti vojni — med neizvoljenimi je bil tudi MacDonald.

Volitvam so sledili hudi delavski mezdni boji, ki so se pa večinoma končali z neuspehom. Strokovna akcija s starimi metodami je popolnoma odpovedala. Delavske mezde so se v letih 1921/22 znižale, članstvo strokovnih organizacij je padlo.

Zato se je v delavstvu ponovno vzbudilo upanje v politično akcijo. In res so volitve 1923. leta uničile konservativno večino; delavska stranka je silno napredovala, vendar ni dosegla večine. Fanatični nacionalisti okrog »Daily Maila« in »Morningposte« so kričali po konservativno-liberalni koaliciji, da ne bi socialisti stvorili vlade. Toda meščanska voditeljja Baldwin in Asquith sta sklenila, naj se sestavi manjšinska vlada delavske stranke. Asquith, Baldwin in Grey so izjavili: »Delavska vlada, ki je v parlamentu odvisna od glasov drugih strank, lahko socializmu mnogo bolj škoduje nego kapitalizmu.« Razen tega so bili mnenja, da bo delavska vlada lažje koristila zunanji politiki Anglije nego konservativna vlada. Kajti tedaj je bilo potrebno zbližanje s Francijo in Rusijo. Zato so nasvetovali kralju, naj poveri sestavo vlade MacDonaldu. In tako je Anglija dobila 24. januarja 1924. leta prvo delavsko vlado. Toda ta vlada je imela za seboj le 191 poslancev, dočim je morala računati z večnimi kompromisi z 258 konservativci in 157 liberalci. Bila je torej v manjšini. Zato ni mogla izvesti nobene socialne reforme, še manj je bilo misliti na socialistično politiko. Morala se je odločiti, ali naj vodi politiko, ki bi jo odobraval ena od opozicijskih strank, ali naj pride pred parlament s predlogi, ki bi imeli za posledico razpust parlamenta in razpis novih volitev. Večina se je odločila za prvo. Dejala je: prevzeti vlado se pravi vladati in ne agitirati.

In vlada ni dosegla v notranji politiki nič posebnega za delavstvo, v zunanji politiki je bil njen uspeh upostavitve odnošajev s Sovjetsko Rusijo.

Kmalu je vlado večinska opozicija vrgla in po novih volitvah se je stvorila reakcionarna meščanska vlada, ki se je naslanjala na konservativno večino v parlamentu. Toda pod to vlado je naraščala gospodarska kriza in brezposelnost. Nastali so silni delavski boji, generalna stavka itd. Vse to je vrglo konservativno vlado.

Pri novih volitvah je delavska stranka zelo napredovala. Dobila je 280 poslancev proti 263 konservativcem in 58 liberalcem. Sestavila je drugo delavsko vlado, ki je bila pa zopet odvisna od gotovega števila meščanskih poslancev. V zunanji politiki je dosegla mnogo uspehov za Anglijo in svetovni mir, v notranji politiki pa ni mogla prodreti z nobenim predlogom, ki bi bil v prid delavstvu. Namesto da bi šla s kakim bistvenim socialnim vprašanjem v volitve, je omejila vso svojo notranjo politiko na to, da je odlašala volitve. Dokler se ni gospodarska kriza poostрила in dokler niso konservativci stavili predlogov, po katerih bi moralo nositi posledice gospodarske krize predvsem delavstvo. Na tem vprašanju se je delavska vlada razbila. MacDonald s finančnim ministrom Snowdenom in še nekaterimi je stopil v novo meščansko koalicijsko vlado, ki naj reši gospodarsko krizo in dobi zaupanje pri večini volivcev. Temu MacDonaldovemu koraku se ni čuditi, kajti on ni bil nikdar marksist.

MacDonald je spisal mnogo knjig, toda nobena ga ne bo preživela. Kajti ne odlikuje se niti po originalnosti, niti po globoki miselnosti ali učenosti. Je pa dober parlamentarec in govornik. MacDonald je mnenja, da je človeška družba organizem, v katerem morajo sodelovati vsi udi. Pravi, da družba, kakor jo vidimo in poznamo, ni razredna in

da v njej ni razrednega boja. Po njegovem mnenju država ni organ razreda, temveč vse družbe. MacDonald pravi: »Socializem je ona stopnja družabne organizacije, ko država prevzame preskrbo živil za vso družbo; in nastanek demokratične vlade je signal, da se ta izpremembra že vrši« (»Socialism and Government, str. 33); »Socializem bo prišel samo potem parlamenta, ali pa sploh ne bo prišel.« Kakor vidimo, je MacDonald socialni reformist, ki mu je vsak razredni boj tuj in ki meni, da družba napreduje v svojem razvoju, ki ga človeški duh pojmuje in podpira. Zato po MacDonaldovem mnenju ni potreba izrazite bojevne socialistične stranke, temveč zadošča socialno-reformno gibanje. MacDonaldov prijatelj Sidney Webb pravi: »Vedno se moramo zavedati dejstva, da ustanovitelj britanskega socializma ni bil Karl Marx, temveč Robert Owen in da Robert Owen ni nikdar propagiral razrednega boja, temveč je širil stari nauk o skupnosti človeške družbe.« Po vsem tem bo menda vsakemu razumljivo, da je ostal MacDonald sam sebi zvest, ko se je ločil od delavske stranke v trenutku, ko se je imel odločiti med delavskimi in takozvanimi »nacionalnimi« interesi. Začasno je morda s tem škodoval delavski stranki, trajno gotovo ne. Kajti s svojo taktiko je vzbudil marksistično strujo v delavski stranki. In le marksistični — konkretno znani avstrijski program, sprejet v Linzu — premošča staro nasprotje med reformizmom in končnim ciljem.

Z zadnjimi volitvami je potisnjena delavska stranka v opozicijo. Ohranila si je večino delavskih volivcev (dobila je več glasov kakor pri volitvah, ki jim je sledila prva delavska vlada!), oškodovana je radi posebnega angleškega volivnega zakona pri mandatih: en delavski poslanec je bil izvoljen s 155.000 glasovi, dočim je prišel vsak konservativni poslanec na 28.000 glasov! Odpadništvo Mosleya (ki je danes angleški fašist) in Macdonaldovcev in vse druge bogate izkušnje so dale povod, da bo angleška delavska stranka prečistila svojo ideologijo, utrdila svojo organizacijo in trdno sklenila delavske vrste. In temu delu bodo gotovo sledili trajni uspehi. —elj.

• Hegel in Marx

14. novembra je minilo sto let, ko je umrl veliki nemški mislec Hegel (rojen v Stuttgartu 1770. l.). Ob njegovi stoletnici moramo obširneje pisati v naši »Svobodi«, ker je Heglov miselni sistem pospešil veliko Marxovo delo.

Hegel je s svojo filozofijo vplival na duhovni razvoj vsega nemškega naroda. Heglu je bila izvor vsemu absolutna ideja, tudi človek je bil zanj le marioneta ideje. Marx je filozofijo razvil v politiko, živega človeka je postavil na mesto ideje, abstraktnega človeka je zamenjal z delovnim, kritiko je razvil v konkretni boj in proletarijat je dvignil v izvrševalca zgodovinskega razvoja.

Marx je bil torej proti osnovam Heglove filozofije. Uničil je njeno obliko, rešil pa je njeno vsebino — dialektično mišljenje. In ta način mišljenja je bistven pri vsem marksizmu. Kaka je ta miselnost? Najpoljudneje jo razlaga Max Beer v svojem delu o Marxu:

Do kraja 18. stoletja so bili vsi ljudje, izobraženi in neizobraženi, filozofi in nefilozofi, sledečega naziranja: Svet je ali ustvarjen ali je pa od vekomaj. Nad njim vlada osebni nadzemeljski bog ali pa kak splošen duh ali pa ga vodi in suče narava sama kot nekaj fin mehanizem. Ob-

stoji po večnih zakonih; je smotreno urejen, popoln in stalen. Stvari in bitja, ki so na njem, so razdeljena v vrste, skupine in razrede. Vse je fiksirano, stalno in trajno. Stvari in bitja se nahajajo v prostoru drug poleg drugega in sledijo v času drug drugemu kot že od vekomaj. Prav tako dogodljaj in dogodki sveta in človeštva. Popularni izreki, kot n. pr.: »Nič novega ni pod solncem«, ali: »Svetovna zgodovina se ponavlja«, so pečat tega naziranja.

Temu svetovnemu naziranju primerna je bila logika ali znanost o zakonih mišljenja (logos pomeni v grščini: razum, beseda). Učila je, kako rabijo ljudje svoj razum, kako se razumno izražajo, kako nastajajo pojmi, kako ustvarja človeški razum pojme (kot n. pr. drevo, kamen, žival, človek, krepkost, greh itd.), dalje, kako se ti pojmi vežejo v sodbe (stavke), končno kako se dela iz teh sodb zaključke, sklepe. Ta logika naj bi kazala način mišljenja človeške glave. Utemeljil jo je grški filozof Aristoteles (384. do 322. l. pr. Kr.) in do začetka 19. stoletja je ostala bistveno neizpremenjena prav tako, kot je ostalo neizpremenjeno naše celotno svetovno naziranje. Ta znanost o oblikah človeškega mišljenja je izšla iz treh osnovnih načel, ki jo najbolj označujejo. Prav tako, kot motri preiskovalni sodnik obtoženca iz oči v oči, ga »identificira«, da se izogne negotovostim in nasprotstvom, tako je pričela ta logika z ugotovitvijo identitete pojma, s katerim je hotela operirati. Zato je postavila za prvo načelo — načelo o istosti (identiteti), ki se glasi sledeče: $A = A$, t. j. vsaka stvar, vsako bitje je samemu sebi enako; ima sebi in le sebi lastno individualnost. Jasneje povedano pravi ta stavek: Zemlja je zemlja; država je država; kapital je kapital; socializem je socializem.

Iz tega sledi drugo načelo, načelo protislovja: A ne more biti A in ne — A. Ali po našem danem primeru: Zemlja ne more biti zemlja in ognjena krogla; država ne more biti država in anarhija; kapital ne more biti kapital in beda; socializem ne more biti socializem in individualizem. Nasprotstev torej ne sme biti, kajti sebi nasprotujoče je nesmisel; kjer pa le obstoji tako protislovje, bodisi v resnici, bodisi v mišljenju, je le slučajnost, izjema pravila ali mimoidoč bolen pojav.

Iz tega mišljenjskega zakona sledi neposredno tretji: načelo ali — ali: Nekaj je ali A ali ne — A, tretjega ni. Ali po naših primerih: Zemlja je ali trdno telo, ali če ni trdna, sploh ni zemlja, tretjega ni. Država je ali monarhična, ali če ni monarhična, sploh ni država. Kapitalizem ali zatira, ali pa sploh ni kapitalizem. Socializem je ali revolucionaren ali pa sploh ni socializem, tretjega ni. (Socializem je ali reformističen ali pa sploh ni socializem, tretjega ni.)

S temi tremi načeli: načelom istosti, protislovja in ali-ali začenja formalna logika. Iz njih jasno vidimo, da operira ta logika s trdimi, stalnimi, neizpremenljivimi, dogmatičnimi pojmi, kot n. pr. geometrija, ki operira s trdno določenimi prostorninskimi liki. To je mišljenje starega svetovnega naziranja.

V začetku 19. stoletja si je napravilo pot novo svetovno naziranje. Svet, ki ga vidimo ali poznamo iz knjig, ni bil niti ustvarjen niti ni od vekomaj, temveč se je v nešteto tisočletjih razvil in se še razvija. Preživel je dolgo vrsto izprememb, preobrazb in katastrof. Zemlja je bila najprej masa plina, potem ognjena krogla; vrste in razredi stvari in bitij, ki se nahajajo na zemlji, so nastali deloma s postopnim prehajanjem iz vrste v vrsto, deloma so se pojavili po nenadnih spremembah. Isto kot v naravi, se godi tudi v človeški zgodovini: oblika in vsebina družine,

države, pridobivanje dobrin, vere, prava itd. sta podvrženi razvojnemu procesu. Vse teče, nastaja, postaja in propada. V svetovju ni nič okorelega, stalnega, neizpremenljivega.

Formalna logika mišljenja ni mogla pravilno ocenjevati nastajanja stvari. Mislec je bilo nemogoče operirati z okorelimi pojmi. Od začetka 19. stoletja so iskali novo logiko in Georg Wilhelm Hegel je napravil obsežen, skrajno naporen poskus ustvariti novo logiko, ki bi ustrezala svetovnemu razvojnemu procesu. Ta naloga se mu je zdela tem nujnejša, ker je vsa njegova filozofija težila za tem, da spravi v najpopolnejše soglasje mišljenje in bivanje: razum in svet, da jih obravnava kot neločljiva, da jih smatra za istovetna in da predstavi svet kot vsakokratno vtelesenje od stopnje do stopnje razvijajočega se razuma. »Kar je razumno, to je resnično; kar je resnično, je razumno... Naloga filozofije je, da pojmuje to, kar je... Vsak poedinec je sin svojega očeta. Tudi filozofija je: njen čas, obsežen v mislih. Noben poedinec ne more preskočiti svojega časa.« (Hegel, predgovor k »Filozofiji prava«.) Kot vidimo, ni bil Hegel noben abstrakten mislec, ki ne bi računal z resničnostjo, ampak bi le na slepo špekuliral. Nasprotno, trudil se je, da dá čisti miselnosti stvarno vsebino ali da jo konkretizira. Ni si mogel predstavljati ideje brez resničnosti ali resničnosti brez ideje. Njegova logika se torej ni mogla baviti samo z zakoni mišljenja, temveč se je morala pečati istočasno z zakoni svetovnega razvoja. Kot brezplodno, abstraktno, neresnično početje je zavračal igrakanje z miselnimi oblikami in umetnost pojmovnega boja, ki so jo tako ljubili zlasti logiki propadajoče Grčije in srednjega veka. Zato je ustvaril znanost mišljenja, ki formulira ne samo mišljenjske zakone, temveč tudi zakone nastajanja. Žal pa je pisal v jeziku, ki dela bralcu neizmerne težkoče.

Bistvo njegove logike je *dialektika*. Pod dialektiko so razumeli stari Grki umetnost govora in ugovarjanja, premaganja nasprotnika z uničenjem njegovih trditev in dokazov, s poudarjanjem protislovij in nasprotij. Če si pobliže ogledamo ta način diskutiranja, se nam zdi navzlic navidez negativnemu mišljenjskemu delu — vendar zelo plodovit, ker se iz spopada nasprotujočih si mišljenj porodi resnica in vzpodbuja k nadaljnjemu razmišljanju. Hegel si je osvojil ta izraz in je krstil z njim svojo logično metodo. Dialektična metoda je: pojmovanje stvari in bitij svetovja v procesu nastajanja, v boju protislovij in v njihovi rešitvi. S to metodo obsodi prej omenjena tri prvotna logična načela. Stavek identitete je abstraktna, nepopolna resnica, ker loči stvari od raznoterosti drugih stvari in od odnošajev napram njim. Vsak to takoj občuti. Vzemimo stavek: zemlja je zemlja. Kdor sliši prvi dve besedi tega stavka — zemlja je —, naravno pričakuje, da mu bo predikat (povedek) povedal nekaj, kar loči zemljo od drugih stvari. Namesto tega mu nudi prazno isto besedo — mrtev pojem brez vsebine. Če je načelo istosti v najboljšem slučaju le nepopolna resnica, je načelo protislovja in načelo ali — ali — popolna neresnica. Ugovor še daleč ne izpremeni misli v nesmisel, temveč — prav nasprotno — razvije do popolnosti misel in hkrati tudi predmet, ki ga ona izraža. Saj je ravno nasprotje ona gibalna sila, ki pospešuje razvojni proces, razvija vse momente, vse sile življenja. Če bi bila ostala zemlja ognjena plinasta obla vedno identična in brez nasprotstva: ohlajevanja in zgoščevanja, ne bi nikdar na njej vzkliklo življenje. Če bi bila država ostala avtokratična, če bi torej ne bilo nastalo protislovje: meščanska svoboda, bi bilo zamrlo državljansko življenje, bi bil izključen

procvit kulture. Če bi bil ostal kapitalizem brez proletarskega nasprotstva, bi se isti povrnil nazaj v industrijski fevdalizem. Nasprotstvo ali protislovje udeležuje vse bogate sile in darove narave ter človeštva. Šele v momentu, ko se pričinja porajati nasprotje, začenja nastajanje višje oblike življenja in misli: Kakor vidimo, ni tu govora o logičnih nasprotstvih, ki izvirajo navadno iz nejasnega mišljenja ali iz zmedenega predstavljanja dejstev; pri Heglu — in po njem pri Marxu — gre mnogo bolj za stvarna nasprotstva: za nasprotja in konflikte, ki sledijo iz samega razvojnega procesa stvari in razmer.

Stvar ali bitje, proti kateri se obrača nasprotstvo, imenuje Hegel: pozitivno nasprotstvo, protislovje pa imenuje — negacijo. Kakor lahko vidimo iz našega primera, ta negacija ni navadno uničenje, razblinjenje v nič, temveč istočasna odstranitev in upostavitve, propadanje in nastajanje — dviganje k višji stopnji. Hegel pravi o tem:

»Eden osnovnih predsodkov dosedanje logike in navadnega predstavljanja je mnenje, da nasprotstvo ni istotako bistvena in imanentna določitev, kakor je identiteta. V resnici je identiteta le določitev navadnega, neposrednega, mrtvega bivanja. Nasprotstvo je korenina vsega gibanja in življenja; le v kolikor ima nekaj samo v sebi nasprotstvo, se giblje, živi, dela.«

Pomen nasprotstva ali protislovja ali negacije uide zelo lahko površnemu opazovanju. Vidi sicer, da je svet poln raznoterih stvari; kajti tam, kjer je nekaj, je tudi nasprotje istega n. pr.: Biti — ne biti, mraz — vročina, luč — tema, miloba — trdosrčnost, sladkost — boleost, veselje — žalost, bogastvo — revščina, kapital — delo, življenje — smrt, krepk — greh, idealizem — materijalizem, romantika — klasicizem itd. Ali navadno mišljenje ne spozna tega, da ima pred seboj svet nasprotij; ve le to, da krije svet v sebi polno najraznovrstnejših stvari. »Šele misleč razum,« pravi Hegel, »spozna, da je ostro nasprotje vse, kar se je smatralo za enostavno. Šele do skrajnosti dognane se prično raznovrstnosti gibati in živeti druga proti drugi in dobé negativnost, ki je imanentno bitje vsakega žitja. Šele, ko gredo nasprotja narazen in ko se razvijejo, je mogoč nadaljnji proces nastajanja, ki se razvija preko nasprotja k višji pozitivni stopnji. Kjer pa,« nadaljuje Hegel, »ni sile za razvoj in poostreitev nasprotja, tam dotična stvar ali bitje propade.« (Hegel, Znanost logike, I. del.)

Ta Heglova misel je izredno važna za razumevanje marksizma. To je duša Marxovega nauka o razrednem boju, da, vsega Marxovega sistema. Marx takorekoč stalno preži na to, da odkrije nasprotstvo v družabnem razvoju, kajti, kjer se pokaže nasprotstvo (razredni boj), tam se pričinja — po Marx-Heglu — nadaljnji razvoj k višji stopnji. Avtomatično potekajoče evolucije (razvoja) torej ni. Šele razredni boj omogoča napredovanje družabnega razvoja.

Doslej smo spoznali dva izraza dijalektične metode: pozitivnost in negacijo. Videli smo prvi dve stopnji procesa nastajanja v mišljenju in dejanju: Proces še ni končan. Potrebuje še tretje stopnje. To tretjo stopnjo imenuje Hegel: negacijo negacije. S tem, da ta negacija še nadalje učinkuje, nastane nova stvar ali bitje. Da se povrnemo k našim starim primerom: popolno ohlajenje in zgoščanje zemeljske površine, nastanek meščanske države, zmaga proletarijata — to je odstranitev negacije: dosežena je nova stopnja v razvojnem procesu. Izrazi: pozi-

tivno (ali afirmacija), negacija, negacija negacije so znani tudi kot: teza, antiteza, sinteza.

Vse to lahko še jasneje izrazimo in predočimo, če pogledamo jajce. To je nekaj pozitivnega. Toda to krije v sebi kal, ki oživi in potem vsebino jajca vedno bolj in bolj razjeda, torej negira. Ta negacija pa nikakor ni navadno razdejanje in uničenje, temveč ono nasprotno omogoči, da se kal razvije v živo bitje. Ko je negacija dovršena, prodre nastalo pišče jajčno lupino. To je negacija negacije, pri čemer je nastalo nekaj organsko višjega kot jajce.

Ta način mišljenja ljudi in delovanja narave ter zgodovine imenuje Hegel dijalektično metodo ali dijalektični proces. Kakor vidimo, je dijalektika metoda raziskavanja in hkrati svetovno naziranje. Hegel izraža dijalektiko s sledečimi besedami:

»Edino sredstvo, s katerim lahko dosežeš znanstven napredek, in edino, česar popolnoma enostavno spoznanje je truda vredno — je spoznanje logičnega stavka, da je negativno prav tako pozitivno, ali da se nasprotujoče ne razblini v nič, v abstrakten nič, temveč bistveno v negacijo svoje posebne vsebine ... V tem da je rezultat negacija — določena negacija, ima neko vsebino. Ona je nov pojem, toda višji, bogatejši pojem kot prejšnji; kajti postala je bogatejša za negacijo ali nasprotje tega; torej ga vsebuje in še več kot njega samega ter je tako enota sebe same in svojega nasprotja. — Po tej poti se mora tvoriti sistem pojmov — in se spopolnjevati nevzdržno, čisto, prosto vseh zunanjih vplivov!« (Hegel, Znanost logike, I. del.)

Dijalektični proces se ne vrši le potom postopnih prehodov, temveč tudi skokoma. Hegel pripominja: »Pravijo, da ni nobenega skoka v naravi«, in navadno se meni, da je nastajanje polagano porajanje. Obstoji pa tudi izprememba kvantitete v kvaliteto. N. pr. če se voda ohlaja, ni vedno bolj trda, polagoma gosta kot kaša in končno polagoma strjena v led, temveč postane naenkrat trda. Če pade temperatura na gotovo stopnjo, se voda hipoma izpremeni v led: kvantiteta — število stopinj toplote — se izpremeni v kvaliteto — v izpremembo bistva stvari. (Logika, I. del.)

Ugotovimo torej bistvo logike! Po Heglu je ona evolucija z revolucionarnimi sredstvi. Torej ni avtomatična; zahteva razvoj nasprotstev ali protislovij; brez tega razvoja ostane pozitivno prazna, mrtva identiteta. V Marxovem smislu se to pravi: Šele razredni boji omogočajo evoluciji, da prehodi vse stopnje do sinteze. Brez akcije razredov se evolucija ne more izvršiti. S pomočjo te dijalektike je Marx formuliral zakone postanka socializma. Tako v svojih prvih delih »Sveta družina« (1844) in v »Bedi filozofije« (1847) — torej v času nastanka njegovega zgodovinskega naziranja — kot v »Kapitalu« je s Heglovo dijalektiko izsledil vse te zakone. V »Sveti družini« pravi:

»Proletariat in bogastvo (Marx je pozneje dejal: kapital) sta nasprotji. Kot taki tvorita celoto, oba sta tvorbi sveta privatne lastnine. Gre za določeno vlogo, ki jo imata oba dela v tem nasprotju. Ni dovolj proglasiti jih za dve strani ene celote. Privatna lastnina kot privatna lastnina, kot bogastvo, je prisiljena, da vzdržuje samo sebe in s tem svoje nasprotje — proletariat. To je pozitivna stran nasprotja sama v sebi zadovoljena privatna lastnina. Proletariat pa je nasprotno kot proletarijat prisiljen, da odpravi sebe in s tem od sebe odvisno nasprotje — privatno lastnino, ki ga dela za proletarijat. To je negativna stran na-

sprotja, njegov nemir v samem sebi, propadajoča in sebe ugonabljajoča privatna lastnina... V nasprotju je torej privatna lastnina konservativna, proletarcu destruktivna stran. Od one izhaja akcija za ohranitev nasprotja, od druge pa akcija za njegovo uničenje. Privatna lastnina se žene vsekakor v svojem nacionarno-ekonomskem gibanju v lastno uničenje, toda le z razvojem od nje neodvisnim, nezavestnim in proti njeni volji, z obstoječim razvojem, ki ga poraja sama narava stvari s tem, da ustvarja proletarijat kot proletarijat, bedo, zavedajočo se svoje duševne in fizične bede, človečnost, ki je oropana sama sebe in ki se tega zaveda ter se s tem uničuje. Proletarijat izvršuje obsodbo, ki si jo piše privatna lastnina s tem, da ustvarja proletarijat, ki izvršuje obsodbo, ki jo pripravlja mezno delo s tem, da ustvarja tuje bogastvo in lastno obsodbo. Kadar zmaga proletarijat, ne postane nikakor ne absolutna stran družbe, kajti zmaga le tako, da odpravi sebe in svoje nasprotje. Potem izgine proletarijat prav tako kot od njega zavisno nasprotje — privatna lastnina.« (Mehring, Marx-Engelsova zapuščina, II. zvezek.) In še na predzadnji strani zadnjega zvezka »Kapitala« obseže dialektično metodo v nekaj stavkih, ko pravi: »V kolikor je delovni proces le zgolj proces med človekom in naravo, ostanejo njegovi navadni elementi isti v vseh družabnih razvojnih oblikah. Ali vsaka določena zgodovinska oblika tega procesa razvija dalje materialne podlage in družabne oblike istega. Ko pa dozori do gotove stopnje, bo določena zgodovinska oblika zavržena in nadomesti jo nova — višje razvita. Da je prišel moment take krize, se pokaže v tem, da se razširi in poglobi nasprotstvo in protislovje med distribucijskimi razmerami, torej tudi določeno zgodovinsko obliko in njim odgovarjajočimi produkcijskimi razmerami na eni ter produktivnimi silami, produkcijsko sposobnostjo in razvojem njenih agencij na drugi strani. Potem nastopi konflikt med materialnim razvojem produkcije in njeno družabno obliko.« Najizraziteje se pojavi Heglova dialektika v slavnem 24. poglavju prvega zvezka »Kapitala«, kjer je očrtan razvoj kapitalizma iz malomeščanskih lastninskih razmer skozi vse stopnje do socijalistične revolucije. »Iz kapitalističnega produkcijskega načina izvirajoč kapitalistični način prilaščanja, torej kapitalistična privatna lastnina je prva negacija individualne, na lastnem delu sloneče privatne lastnine. Ali kapitalistična produkcija ustvarja z nujnostjo naravnega procesa svojo lastno negacijo.« Tu imamo tri stopnje: teza: individualno gospodarstvo, antiteza: kapitalizem; sinteza: kolektivizem. —elj

C. P. Hiesgen:

Gonjač

V svetlih pravokotnikih in kvadratih se razprostirajo polja proti skalnatim stenam Pirenejev.

Sence kostanjev kažejo v dolino in vnsko rdeče večerno solnce obkroža gorske steze z ugašajočimi žarki.

Tišina večerne ure vznemirja oprezujoče oči in vsi čuti se zbirajo v ušesih, ki prisluškujejo v večer.

Hipoma zadoni godba kot s tamburin, narašča in se glasno lomi v nočnem molku.

Stoterno žvenkranje zvončkov zvoni — na ovinku se prikaže karavana dvajsetih mul.

Svetlo in jasno kaže mesec svoj krajec.

Živali korakajo navzdol, kakor bi bile dresirane. V skalovju in kamenju so se naučile oprezne hoje. V njihovih gibih se izražajo divjina, svoboda in ponos. Pri vsej gibčnosti in razumnosti je ostala v njih živa moč gorâ.

Poleg njih gredo v dolino gonjači z istimi skakajočimi koraki. Ista igra mišičevja daje možem in živalim neko sorodnost.

Visoko gori v divjem planinskem gozdovju sekajo ljudje plemenit les za mizarje v gorskih vaseh.

Vsak teden nosijo živali težke sežnje drv v dolino.

Juan, ponosen Bask, vodi to družbo.

Pred leti je obrnil hrbet svoji domovini, ker ni hotel postati hrana hijenam v Maroku.

Danes prvič po dolgih letih ne goni svojih mul proti severu v francoske doline, temveč proti jugu, v svobodno Španijo...

Za stenami, ki kot kulise zakrivajo vrsto hiš, se odpre cesta.

Zvončkljanje potisočeri svojo melodijo in narašča v oglušujoč hrup.

Prvič po dolgih letih so prišle mule z možmi na dobro poznano cesto.

Živali se gnetejo okrog studenca, sopejo in prskajo.

Bremena padajo s hrbtov živali, ki se krmijo iz polnih vreč ovsâ.

V krčmi se z vriskajočim veseljem snidejo stari znanci.

Dekleta, ki tekajo med veselimi gosti, razposajeno odgovarjajo na vse šale in dovtype.

Danes točijo najboljše in ne zlijejo niti kapljice kot kri rdečega vina.

Sredi pod obokom je stari Juanov prostor. Žejno pograbi svoj kozarec in izpije na dušek.

Ko se okrepča, skoči na mizo in zapoje svojo staro baško pesem, ki jo je bil pet let pel v temnih ječah Barcelone in Figueres.

Za vse omizje plača jed in pijačo.

Čemu je denar, če ne za ugasitev žeje in lakote vseh dragih tovarišev!

Drugi dan na vse zgodaj zjutraj kriče živali v hlevih in ne mirujejo prej, dokler ne začutijo železja med zobmi.

Potem preobrne Juan vse svoje žepe in strese iz njih ves prah.

Dobil je še nekaj novcev in jih vrgel v velikem loku čez skale v zevajoči prepad. In potrepljal je svojo mulo:

»Svoboda je nad vse, vse drugo ni nič!«

Z roko na hrbtu živali in s telesom, tesno prislonjenim k njej, se vrača nazaj v planine. Njegov korak in peketanje mule se združujeta v en ritem. Juan pa iz vsega grla prepeva svoje stare baške pesmi.

Neugodje v kulturi

Kakor je gotovo, da gospodarske sile najbolj vplivajo na razvoj človeške družbe, tako je tudi jasno, da se nič ne napravi brez živih ljudi. Nosilci gospodarskih razmer so baš ljudje, ki imajo v sebi razne primitivne nagone, ki jim ta ali oni družabni red ne dopušča, da si dajo duška, pa vendar-le živé dalje v človeku. In baš v tem oziru ljudje sami sebe najmanj poznajo. Danes poznamo kemično sestavo najbolj oddaljene zvezde, zelo slabo pa poznamo zakone svojega notranjega razvoja. Velika zasluga učenjaka Freuda je, da je začel odkrivati in opisovati nezavestno življenje človekovo. Marksizem gotovo sprejema pozitivni del njegovih naukov, da bo izpopolnil svojo teorijo o družbi. Kajti dosedanji marksizem

stom je ostalo prikritega mnogo, kar živi izven gospodarskih energij, izven življenjskega nagona po samoohranitvi.

Veliki psihoanalistični teoretik Sigmund Freud vedno bolj skuša uporabiti svoja spoznanja in metode svojega nauka za razlago družabnih pojavov. Obračun z vladajočo kulturo in vero pomenita zlasti njegova zadnja spisa »Die Zukunft einer Illusion« (Bodočnost iluzije) in »Das Unbehagen in der Kultur« (Neugodje v kulturi).

V prvem spisu pokaže vero kot otroško, zablodno naziranje o svetu. Miselno smelejša je druga razprava o bistvu in problematiki človeške kulture in analiza o neugodju, ki je neločljivo z njo zvezano. V tem spisu najdemo sociološke misli, ki so vredne temeljitega obravnavanja. Vidi se, da je ta veliki mislec s svojo dialektično psihologijo izpopolnil in izpopolnjuje naše dialektično gledanje na zgodovino.

Neki prijatelj je pisal Freudu, da je vera več, kakor jo je razložil v svoji knjigi »Zukunft einer Illusion«, da je vera neko »oceansko« (svetovno) čuvstvo. Freud mu v drugi knjigi odgovarja, da je njemu to oceansko čuvstvo popolnoma tuje, da ga pa bo vendar skušal znanstveno raziskati. To oceansko čuvstvo je po Freudovem umevanju gotovo starejše kakor čuvstvo »jaz«-a, samozavest. To je čuvstvo dojenčka, malega otroka, ki je zvezan z vsemi stvarmi, z vso okolico kakor z materinimi prsi. Življenjsko čuvstvo malega otroka, njegova navezanost na velikega, mogočnega očeta, ki ga kaznuje in hvali, je bistvena vsebina vseh ver.

Človek hoče živeti v veselju, uživati srečo in se izogniti zlu. Stremljenja po neki nadnaravnosti Freud ne priznava, ker je to le priučeni verski nauk.

Namen kulture je: izoginjenje zlu, odstranitev ali vsaj zmanjšanje nevarnosti, bolečin in trpljenja, ki grozi ljudem od narave, soljudi in prirojenih nagonov. »Beseda kultura pomeni vsa vrsta dejanj in naprav, ki naše življenje oddaljujejo življenju naših pradedov in ki služijo dvema namenoma: zavarovanju ljudi pred naravo in ureditvi medsebojnih človeških odnosov.« Tako definira Freud kulturo v nasprotju z vsemi romantično-»pesniškimi« in mističnimi modrijani, ki vedno obravnavajo kulturo kot nekaj višjega, skrivnostnega in za večino ljudi nerazumljivega. — Govorili bomo še o tem, da kultura urejuje ne samo razmerje človeka do človeka, temveč tudi razmerje človeka do samega sebe.

Osnovni elementi kulture so po Freudu: obvladanje narave, čistost, red, lepota, duhovnost in pravičnost. Večino teh kulturnih elementov moramo drago plačati: z velikim omejevanjem nagonске svobode, z odpovedjo brezmejnemu uživanju, s podreditvijo marsikateremu pritisku — kajti človek nikakor ni preveč nagnjen k čistosti, redu, duhovnosti in pravičnosti. Potemtakem kultura ne gradi samo ovir proti trpljenju, temveč povzroča tudi boleti; kajti vsako brzdanje nagonov povzroča neugodje. Iz tega izvira nezaupanje ljudi v uspehe in naprave kulture, topo vprašanje, ali ni mnogo prevare v tej kulturi, in strastno hrepenenje po anarhični svobodi. Pravljica o izgubljenem raj, o blaženosti v popolni svobodi živi zato v marsikaterem človeku. »Neugodje v kulturi« se izpreminja v sovražstvo proti kulturi. Ta upor proti kulturi je ali otročje zanikavanje vse kulture ali pa samo zanikavanje te nepopolne, nasprotij polne kulture, v kateri živimo. (Prvo je reakcionarno uporništvó ljudi, ki so uničevali stroje, drugo je napredno uporništvó socializma.) Poedinci se v svojem »neugodju« zatekajo k uživanju raznih opojnih, dražljivih sredstev.

Tako, pravi Freud, smo vedno bolj podobni bogovom starih ver: bili so čez zemlje in morja, živeli so na visokih, nepristopnih gorah — naša tehnika je že deloma uresničila te prastare »božanske« ideale. Toda v tem stanju nas postaja nekako strah, manjka nam onega veselega razpoloženja, v katerem so živeli grški bogovi na Olimpu. Človek tehnike je »bog s protezo«.

Ta bog s protezo, ki hoče naravo podrediti svoji volji, mora prilagoditi tudi svojo naravo ustvarjeni kulturi. Kakor regulira vodni slap v tisoč struj, ki prižigajo ljudem luči po sobah, tako mora krotiti svojo spolnost in se uveljavljati v delu in politiki, v umetnosti in znanosti. Brzdanje spolnega življenja je ena najtežjih zahtev kulture. »Spolno življenje kulturnih ljudi je močno oškodovano.«

Še važnejše je brzdanje agresivnega nagona — kakor imenuje Freud vse asocialne in protisocialne človeške nagibe. Človek je človeku sovražnik — kultura pa zahteva: »Ljubi svojega bližnjega kakor samega sebe!« Ta idealna zahteva je pretirana in neizvršljiva, ker vsak bližnji ni vreden ljubezni. Toda za človeka, ki je v njem še zver, je že težka zapoved kulture: Bližnjega ne smeš mučiti, pretepati, umoriti, temveč moraš mu pomagati ali ga vsaj pustiti v miru. Človek je agresiven, človek ni dober, toda varnost ljudi zapoveduje, da je treba krotiti zlo.

Neločljivo zvezano z vso kulturo je čuvstvo krivde, slaba vest, vest sploh. Kaj pomeni to?

Vernikom je lahak odgovor: »Vest je glas božji v človeku — in konec!« Mi smo se navadili reči: »Vest je glas človeške družbe v posamezniku.« Toda kako to, da se človeška družba oglaš v posamezniku? Mojster psihoanalize pravi:

Vest ni nič drugega kakor agresivni, razdiralni nagon, ki se mu onemogoči, da bi deloval na zunaj, in se zato razvije na znotraj. »Jazu« se pridruži mučilni »Nad-jaz«, ki narašča s kulturo in z vsem krotanjem razdiralnega nagona. Kajti razdiralni nagon je nesmrten: če mu družba ne da svobode, se pa maščuje nad poedincem. Kako nastane ta »Nad-jaz«? Iz izkušnje vemo, da se ne rodi z nami »jaz«, to je zavest naše osebnosti. Ta zavest polagoma nastaja. Dojenček se čuti eno z materinimi prsi, z vsem, kar ga obdaja. Polagoma je prisiljen, da loči sebe od drugega. Kakor je rojstvo prva, tako je druga ločitev, ko mu mati ne da več prsi. In potem vedno bolj omejujemo otrokovo življenje: začne se prva »vzgoja«, otrok se pa mukoma vsemu privaja. Vendar še ni noben »jaz«. Vsakdo ve, da je otrok že davno »oseba« sama zase, da pa še vedno govori o sebi in drugih v tretji osebi, vemo, da je otrok že davno svojevoljen, trmast, toda še ni »jaz«. Svojo voljo ne poudarja z »jaz«, temveč: »Poldek ne more« — to je izraz njegove volje. »Jaz« nastane šele iz otrokove ljubezni do njegovega telesa.

In »Nad-jaz«? Otrok dobiva vse od starišev, zato se istoveti z njimi, v njih ljubi samega sebe. Toda od starišev prihaja tudi vse neprijetno, vse omejevanje svobode itd. In tako začne otrok tudi sovražiti urejajoče, kaznujoče »kulturno« načelo, moč avtoritete in zakona. Otrok hoče biti podoben starišem, ki so zanj vsevedni in vsemogočni bogovi, zato se igra »ata in mamo«, hkrati pa hoče stariše tudi kaznovati, kakor oni njega kaznujejo. Toda kako naj to zmore otročiček v svoji slabotnosti? Agresivni nagon obrne proti samemu sebi, proti očetu in materi, s katerima se istoveti. Proti sebi naperjena agresivnost rodi »Nad-jaz«. S tem je odpravljeno tudi navidezno nasprotje: da je vest tem finejša, čim manj

človek »greši« in da nesreča zvišuje čustvo krivde. Človek, čigar agresivni nagon se manj ovira, ga manj razvije na znotraj, kakor človek, ki ne dela nič »hudega« in zato kopiči vso agresivnost v »Nad-jazu«. Ali: otrok, ki ga manj tepejo, najde manj povodov za maščevanje kakor večno tepen otrok. Ne sreča se pa instinktivno občuti kot kazen. Toda nad kom naj se maščuje? V svojem lastnem jazu najde kaznujočega očeta, slabo vest, čustvo krivde.

»Jaz« ima samo en nagon in namen — strastno voljo, da sam sebe uživa v največji svobodi in moči in v največji erotiki. Družba pa ima tendenco, da se brani in ohrani proti tem egoizmom. Tako si nasprotujeta v zgodovini človeške družbe in v duši vsakega človeka nagon po samohranitvi in nagon po uživanju in vladanju.

Gotovo ni Freudov nauk popoln, kakor ni popolna nobena stvar na svetu. Vse se spopolnjuje in razvija z razvijanjem nasprotnih moči in mnenj. Vendar lahko že danes rečemo, da je Freud že ustvaril podlago, na kateri se lahko dalje zida — marksistična socialna psihologija (dušeslovje), ki je danes še nimamo.

Pristaš Freudove teorije in marksist Fedor Vergin je nedavno izdal knjigo »Das unbewusste Europa« (Nezavestna Evropa). V njej razlaga s pomočjo Freudovih spoznanj današnje stanje evropskega družabnega življenja.* To delo je prvi konkretni dokaz, da si lahko v dialektični raziskavi družabnih pojavov mnogo pomagamo s Freudovimi spoznavami in da jih dalje razvijamo. Za dokaz bomo v prihodnjem letniku priobčili prevod enega poglavja iz te Verginove knjige.

V današnji številki se spominjamo stoletnice filozofa Hegla, čigar idealizem je Marx preobrnul, pri tem pa je prevzel njegovo metodo — dialektiko. Freudova teorija gotovo ne bo za spopolnjenje marksizma nič manjšega pomena, kakor je bil Hegel za nastanek marksizma.

Op. Vse Freudove knjige se dobe v knjižnicah Delavske zbornice v Ljubljani in Mariboru. Knjižnici imata tudi Verginovo delo.

Tone Čufar:

Stanovanje v zadnjem nadstropju

V tem nadstropju, ki je blagoslovljeno z največjim mrazom in najhujšo vročino, je največ stanovanj.

V najtesnejšem, v najslabšem je največ ljudi. Suhi, počrneli Andrej Kordač, njegova bolehnata žena Liza, vsi njuni otroci, Andrejev ded in še kdo, ki se zateče pod streho velike, razsežne hiše ter potrka na vrata stanovanja s solničnim in senčnim oknom.

V tem stanovanju se mnogokrat znajde Andrejeva najstarejša hči. Malčki jo kličejo. Omožena je. In otroke ima. Včasih ji kateri umre. Potem dobi spet nove. Moža ima in je razumljivo, da trpi s porodi in malimi obsojenci, ki so njej in drugim odveč. A ne trpi samo z otroki, njihovimi rojstvi in počasnimi umiranjmi, tudi z vsem drugim življenjem trpi.

Skoro vsi v tem stanovanju zadnjega nadstropja so težkemu trpljenju zapisani.

Andrej hodi v jeklaro. Vsak tretji teden mora ponoči v bližino razgretih peči. Tak teden ga smrtno mori. V soboto še komaj leze, brez življenja je, brez odpora. Bled in strt se privleče po strohnelih stopnicah.

* F. Vergin, Das unbewusste Europa, Hess et Co. Verlag, cena okrog 107 Din.

Andrej ni zdrav. Andrej je tuberkulozen. Bolezen ga tlači. Delo ob pečeh, srkanje visokostopinske vročine, prevažanje težkih, razbeljenih jeklenih kosov ga razjeda. Ožgan je in do kosti suh. Nihče od sodelavcev se mu ne čudi, kadar potoži, da mu ni dobro. Trikrat jim je oslabil in se one-svestil. Ob črni kavi in razgrizajoči boleznì tudi to ni nič čudnega. Vrhu vsega ga pa še skrbi more.

Skrbi za ženo in otroke.

Skrbi za Malči.

Od vseh, ki so njegove krvi, mu ona ukrade največ spanja. Največ prepirov je radi nje in njenih potov. Andrejeva žena se na tihem razjoče zavoljo vsega, kar vidi in sliši. Pa je sama bolehnà. Tudi njej je pot po strmih stopnicah utrujajoča muka, tudi ona nima rožnatih lic.

Malči pa prezira očetovo žalost in materin jok.

Bleda je, pa se vendar smeji. Marsičesa je vajena. Tesnih stanovanj, pijane družbe, razbrzdanih mož, porodov, zaporov in udarcev. Doma so jo pretepali, mož ji ne prizanaša. Pijanec je. Ob vinu sta se spoznala; po plesu, ki ju je omamljal vso nedeljsko noč, je zanosila. Spočela sta bolan plod. Dočakal je rojstvo, dočakal žalostno svatbo. Potem je otrok umrl. Rodil se je drugi. Nato tretji. Tudi ta dva nista upala v solnčen dan. Morali so ju pokopati. A od prvega spočetja in zadnje smrti je bilo še marsikaj vmes. Krvavi prepiri, pobegi. Malči je možu večkrat ušla. Doma so jo karali, ji dali streho, jo potem spet spravili z možem. Mož je pa pil in po beznicah razgrajal. Kadar je bil prehud, so ga drugi dan orožniki iskali. Kadar je bil pa trezen, je v jeklarni zamišljeno opravljal naporno težaško delo.

A zdaj ni več v jeklarni.

Iz zapora je šele prišel.

Z ženo sta kradla. Tatvino so odkrili. Tatove tudi. Bila sta sojena in obsojena. V stanovanju zadnjega nadstropja je bilo še več tihega trpljenja. Liza je poredko pokazala zmučeno obličje zlobnim ljudem. Andrej se je skrivil. Tudi obležal je nekaj tednov.

Zdaj je Malči spet pri njih.

Z njo pa nov otrok, pred odkritjem tatvine spočet in po prestani kazni rojen.

V stanovanju zadnjega nadstropja je mnogo ljudi, a malo solnca. Stanovanje ima samo dvojè oken. Prvo je senčno, skozi drugo se pa solnce le malokdaj posmeji.

Andrej spet dela.

Liza molči.

Le s trgovci se spre, ko jo odirajo za zadnje novce.

Malči doji malega sinčka.

Moža pa ni blizu.

Le otroci se malemu nasmehnejo, Andrejevi in Lizini otroci.

Njim se pa solnce včasih nasmeji...

Max Beer:

Hebrejski proroki

(Konec)

Vendar imamo dokaze, iz katerih je razvidno, da socialni reformni zakoni niso prišli do popolne izvedbe. Določba o svetem letu ni nikdar prišla v veljavo in zakon o letu odpuščanja so ukinili ob povzdigi trgo-

vine po periodi po prognanstvu. Prorok Jeremija toži o neupoštevanju teh zakonov in v Nehemiji (5. poglavje) slišimo zopet, kako se ljudstvo pritožuje nad oderuštvom lastnih ljudskih tovarišev, o prezadolženosti in zastavljanju njiv in vinogradov (okrog leta 500 pr. Kr.). Talmud, ki je v svojem juridičnem delu kodifikacija prava, nastalega na podlagi privatne lastnine in trgovinskega prometa, nam je zapustil tudi formulo, ki so jo zapisali pred sodiščem, ko so razveljavili zakon o odpuščanju. Povod za to odpravo je bil popolnoma gospodarskega značaja. Talmud (Mišnah Šebiit 10, 3, Gittin 4, 3) pravi o tem: »Če bi zakon o odpuščanju ohranili, bi zaprli vrata pred posojevalci.« Dalje meni, da se je pri določi o letu odpuščanja tudi zapovedalo, »ne vzbujati v srcu kake zlobne misli, da bi radi bližine leta odpuščanja odrekel pomoč bližnjemu« — in ker take misli vendar niso mogli preprečiti, so rabini sklenili, da ves zakon razveljavijo. Z drugimi besedami se pravi to, da se je gospodarski razvoj izkazal močnejši nego socialna zakonodaja.

Od vse socialne zakonodaje so ostale samo etične določbe, da je treba biti usmiljen do revežev, kakor tudi obsežno pravo o revnih.

Tradicije skupnega gospodarstva so pa vendar pri nižjih razredih živele dalje. Še v Kristusovi dobi najdemo sledeči čudoviti izrek o lastninskih strujah, ki so nekdanj prevladovale med Judi (Pirke Aboth, V, 13): Štiri vrste ljudi so: ena pravi: kar je moje, je moje in, kar je tvoje, je tvoje — to je srednji razred (buržuazija) ali kakor jih mnogo pravi: Sodoma; druga pravi: kar je moje, je tvoje in, kar je tvoje, je moje — to je navadno ljudstvo; tretja pravi: kar je moje, je tvoje in, kar je tvoje, je tudi tvoje — to so pobožni; drugi zopet pravijo: kar je moje, in kar je tvoje, je tudi moje — to so zlobneži.« To sporočilo o štirih državljanskih kategorijah, ki so bile tedaj v Palestini, je izredno poučno. Na čelu vidimo buržuazijo z njenimi strogimi pojmi o lastnini; sporočevalec tega izreka še zbadljivo pripomni, da je to sodomska vrsta. Nato pridejo komunisti, ki ne poznajo niti mojega niti tvojega; te označuje za navadno ljudstvo: »a m h a - a r e z«. Za temi pridejo pobožni, ki se odpovedujejo vsaki lastnini in ki so torej pristaši apostolske revščine: »p a u p e r t a s e v a n g e l i c a«, ki je v praksi v krščanstvu in v 12., 13. ter 14. stoletju dosegla tako velik zgodovinski pomen. Četrta kategorija ne potrebuje nobenega pojasnila: to so izkoriščevalci, tatovi in morilci.

Ni bilo samo navadno ljudstvo, ki ni imelo smisla za privatno gospodarstvo. Nekaj tisoč najplemenitejših mož med Judi Palestine je poskusilo uvesti komunizem v praktično življenje. To so bili Esejci (= pravičniki), ki so nastopili že v drugem stoletju pred Kristusom in ki so veljali za posebno sekto. S spoštovanjem in občudovanjem jih omenjajo vsi sodobni pisatelji, ki se z njimi pečajo. Judovski intelektualci, kakor Filo¹ in Jožef², ki so poznali grško filozofijo in sploh duhovno življenje rimske države, govoré o skupnem gospodarstvu kakor o obsegu kreposti. Jožef smatra bratomorilca Kajna za ustanovitelja posebne lastnine zemlje (Judovske starodavnosti I, pogl. 2). Kajn je bil na čuden način tudi prvi, ki je ustanovil mesto. Z notranjim zadovoljenjem pripoveduje

¹ Filo je bil starejši sodobnik Jezusa; živel je v Aleksandriji, kjer se je znatno literarno udeleževal in razlagal sv. pismo v versko-filozofskem smislu.

² Jožef je deloval v zadnji polovici 1. stoletja in je pisal zgodovino »judovskih starodavnosti« in zadnjih »judovskih vojn«. Živel je deloma v Palestini, deloma v Rimu. — Oba sta pisala v grškem jeziku.

Filo: V Palestini prebiva okrog 4000 krepostnih mož, Esejcev imenovanih; živé v vaseh in se izogibajo mest radi običajne razbrzdanosti med mestnimi prebivalci. Mnogo se jih peča s poljedelstvom, drugi se posvečajo mirnemu umetniškemu delu in tako koristijo sebi in svojim bližnjim. Pri tem ne zbirajo niti srebra niti zlata, ne prilaščajo si tudi nobenih zemljišč, da bi si zagotovili velike dohodke, temveč trudijo se samo za nujne življenske potrebe. Tako so sami skoro med vsemi ljudmi, ki nimajo nobene lastnine, ne radi nesreče, temveč zato, ker ne stremé po bogastvu, in vendar so v resnici najbogatejši, ker jim veljata za bogastvo skromnost in zadovoljnost. Umetnikov za izgotavljanje puščic, kopja, mečev, čelad, oklepov in ščitov ne boš našel pri njih, tudi ne kovačev orožja, nobenega, ki bi se pečal z izdelovanjem bojnih strojev ali sploh s čim, kar spada k vojni. Trgovina, krčmarska obrt, mornarstvo jim niti v sanjah ne pade v glavo, kajti ničesar nočejo vedeti o vsem onem, kar daje povod za lakomnost, nobenega sužnja ni med njimi. Vsi so svobodni in delajo drug za drugega. Vladanja ne zavračajo samo zato, ker to na krivičen način žali enakost, temveč tudi, ker na brezbožen način odpravlja uredbo prirode, ki rodi in redi kakor mati vse kakor prave in krvne brate.

Esejci so podučeni v osnovnih načelih pobožnosti, svetosti in pravičnosti, v upravi hišnega in skupnega gospodarstva, v poznanju dobrega in slabega in se pri tem naslanjajo na tri moralne pojme ali načela: ljubezen do boga, do kreposti in do ljudi. Izraze človeške ljubezni imenujejo dobrohotnost, cenenost in nad vse hvalevredno skupno lastnino dobrin. O tem je treba povedati še nekaj:

Prvič nima nihče lastne hiše, ki ne bi pripadala vsem. Brez ozira na to, da družabno skupno živé, je vsaka hiša odprta tudi tovarišem, ki prihajajo iz daljine. Potem pripadajo tudi skladišča in v njih spravljene stvari vsem enako, tudi oblačila so skupna, prav tako jestvine za one, ki ne obedujejo skupno. In sploh bi ne mogli najti pri nobenih drugih ljudeh tako popolno izvedenega skupnega bivanja, življenja in prehrane kakor pri njih. Kajti tega, kar zaslužijo podnevi, ne prihranijo zase, temveč spravijo skupaj in nudijo v skupno uporabo za one, ki hočejo to uporabljati. Z bolniki in starčki postopajo z največjo skrbnostjo in dobrotljivostjo.

Filo pripoveduje dalje, da so Esejci povsod najbolj spoštovani. Tudi najstrašnejši vladarji in prokonzuli jim ničesar niso mogli. Nasprotno, pred čisto krepostjo teh mož so se umaknili, prijazno so jih gledali kot ljudi, ki so upravičeni dajati si svoje lastne zakone in ki so svobodni po naravi, hvalili so njihove skupne obede in sploh njihovo nad vse hvalevredno skupno gospodarstvo, ki je vsekakor najzgovornejši dokaz za popolno in srečno življenje.

Tako Filo. Tudi Jožef se ljubeznivo bavi z Esejci in piše: Bogastvo zaničujejo in občudovanja vredno je pri njih skupno življenje. Tako ne moremo pri njih najti nikogar, ki bi se prerinil naprej s posestjo. Kajti zakon je, da svoje premoženje prepusté vsem onim, ki stopijo v to sekto. Tako med vsemi njimi ne moremo opaziti niti stiske niti revščine, niti preobilice, niti razkošja, ker so posesti vseh zmešane in imajo vsi kakor bratje skupno lastnino. Pri tem predstojnike skupnega premoženja volijo in vsakdo brez razlike se posveča skupni blaginji (Judovska vojna, II, §§, 12—13).

O njihovem zakonskem življenju poročajo nekateri, da cenijo Esejci bolj izvenzakonsko življenje, dočim trdé drugi, da se ženijo. Zdi se, da so o tem mislili tako kakor apostol Pavel, ki je bolj cenil izvenzakonsko življenje, ne da bi prepovedal zakon. S prej navedenim izrekom iz Pirke Aboth in naprav Esejcev pridemo že v duhovno življenje prakršćanstva.

Značilna pri Esejcih je protipolitična usmerjenost; obrnili so se proč od države in so smatrali za glavno stvar socialno-etični in socialno-gospodarski moment. Ta lastnost sploh odlikuje vso zgodovino Izraela v Palestini. V nasprotju z Grki, ki so se tako živo pečali z ustavnimi vprašanji in ki so preskušali najrazličnejše državne oblike, so Judi preživeli le eno edino politično krizo — okrog leta 1000 — ko so prešli od plemenske v državno organizacijo in ustanovili kraljestvo. Polagoma je rasel pri Judih močan odpor proti vsaki državni oblastni organizaciji. Ta odpor se najprej izraža v ožigosanju monarhije v 1. Samuelu, 8. poglavje, ki je kasnejšega izvora. Način postopanja velesil, ki so vladale nad Palestino — vsa zgodovina velikih antičnih imperijev, katerih valovi so preplavili Palestino, vse to v resnici ni bilo primerno, da bi vzgojilo državne politike iz tako resnega, za pravičnost borečega se ljudstva. Stališče Judov do države močno osvetljuje sledeči izrek iz Talmuda: »Na tem svetu ne postane državni birič («šoter») nihče, ki ni zaznamovan zgoraj (v nebesih) kot zlobnež.«

Peter Panter:

Smej se, ne da bi se jokal!

Človek

Človek ima dve nogi in dve prepričanji: eno, če mu gre dobro, in drugo, če mu gre slabo. Drugo se imenuje vera.

Človek je sesalec in ima neumrjočo dušo kakor tudi domovino, da ne postane preveč ohol.

Človeka napravijo na naraven način, vendar občuti to kot nadnaravno in ne govori rad o tem. Človeka napravijo, toda ga ne vprašajo, če hoče, da ga napravijo.

Človek ima poleg nagona po razmnoževanju in poleg nagona jesti in piti še dve strasti: delati hrup in ne poslušati. Skoraj bi lahko def.nirali človeka kot bitje, ki nikdar ne posluša. Če je kdo moder, dela s tem prav: kajti kaj pametnega res redkokdaj sliši. Ljudje poslušajo radi le: obljube, prilizovanje, priznanje in poklone.

Človek ničesar ne privoščil ljudem. Zato je iznašel zakone. Če jaz ne morem, drugi tudi ne smejo.

Če se hočeš zanesti na človeka, napraviš najbolje, da sedeš nanj; vsaj za ta čas boš siguran, da ti ne bo ušel. Mnogo se jih zanesse tudi na značaj.

Človek se deli v dva dela:

v moškega, ki noče misliti, in v ženskega, ki ne more misliti. Oba imata takozvana čuvstva: najlaže jih vzbudiš, če razgibaš nekatere živčne točke organizma. V takem slučaju marsikateri človek izloča liriko.

Človek je bitje, ki uživa rastline in meso; na poletih na severni tečaj požre včasih tudi kak eksemplar svoje vrste; vendar se to zopet izenači s fašizmom.

Človek je politično bitje, ki se najrajši preživlja v čredah. Vsaka čreda sovraži drugo čredo, ker je pač druga čreda, in sovraži svoje, ker so njeni.

Vsak človek ima jetra, pljuča in znak ali zastavo; vsi trije organi so bistven predpogoj za življenje. Morda se najdejo tudi ljudje brez jeter in pljuč, toda človeka brez znaka ni.

Ljudi med seboj ni. So samo ljudje, ki vladajo, in ljudje, ki so vladani. Vendar nihče samega sebe ne obvlada. Vsak človek je podložen sam sebi.

Ko človek čuti, da se ne bo mogel več povzpeti, postane pobožen in moder; tedaj se odpove kislemu grozdlju tega sveta. O takem človeku pravimo, da se je poglobil sam vase. Človek v različnih starostnih stopnjah ima različne starostne stopnje za popolnoma različne rase: stari navadno pozabijo, da so bili mladi ali da so stari; mladi pa ne morejo razumeti, da bi mogli biti kdaj stari.

Človek ne umre rad, ker ne ve, kaj potem pride. Če si domišlja, da ve, tudi ne bi rad umrl; hotel bi se vsaj še malo pomuditi na svetu. Še malo pomeni: večno.

Sicer je človek živo bitje, ki trka, slabo gode in ki svojemu psu dovoli, da laja. Včasih tudi miruje, toda tedaj je — mrtev.

Poleg ljudi so na svetu tudi Kitajci in Malajci, toda te zoologija šele raziskuje.

*

Angleški jezik je enostaven, toda težak jezik. Sestoji iz samih tujk, ki se napačno izgovarjajo.

*

Ženskam je nerodno od časa do časa. Moški se moramo pa briti.

*

Vsakega človeka, ki pisari, lahko do kosti spoznamo po tem, kako postavlja besedo »jaz«. Za marsikoga bi bilo dobro, da je sploh ne bi uporabljal. Nemški fašistovski vodja Hitler jo vedno uporablja. »Če jaz govorim, ...« Ton si je izposodil od cesarja Viljema, vse skupaj ima na nekaj strahotnega na sebi: kajti ta »jaz« sploh ne obstoja. Moža sploh ni; je samo hrup, ki ga on povzroča.

*

Uradnik nima marksističnega spoznanja; vedno je le osebno užaljen. Misleč delavec vidi v svoji usodi usodo svojega razreda; nameščenec pa vidi v vsakem drugem samo konkurenta. V trenutku, ko je sam povišan, je zanj vprašanje razrednega boja rešeno.

*

Ostri socialni kritiki so vedno priljubljeni v svojih ne-domovinah, samo da niso komunisti: Nemec je vedno vesel, če Američan podira ameriško kulturo.

*

Nemci sicer niso iznašli smodnika, pač pa filozofijo o smodniku.

*

To-le, mislim, da je osnovno pravilo vsega življenja: »Življenje sploh ni tako. Življenje je popolnoma drugačno.«

KNJIGE IN KNJIŽNICE

Knjige Cankarjeve družbe.

V tretjič, odkar obstoja Cankarjeva družba, gredo njene edicije — 4 knjige — med člane, med proletarijat. Letošnja izdaja kakor po zunanosti tako po vsebini prekaša vse dosedanje. Zunanja oprema je moderna, prijetna in odgovarja vsebini. Delavstvo je pač lahko ponosno na to svojo književno družbo.

»**Orači.**« Povest proletarskega pisatelja *Angela Cerkvenika*, ki nam je dal že precej markantnih proletarskih povesti in črtic, je pomembno delo. Pripoveduje o zadružnem gibanju, ki je del delavskega gibanja. Prizori v tej povesti so na nekaterih mestih tako živi, da se čitatelju zdi, kakor da jih sam doživlja. Konflikti, ki nastajajo med zadrugarji in meščanskimi trgovci so prava slika razrednega boja. In v tem boju, kjer gre na eni strani za koristi in uveljavljanje skupnosti, bratstva, medsebojnega priznavanja in ljubezni, na drugi strani pa za koristi poedincev, za obogatitev posameznikov na račun vseh, se giblje kakor zvezda, ideal borca za človečanske pravice. V tej borbi se tudi vidi tisto hlapčevstvo mnogo izmzgavanih, ki prodajajo za prijeten smehljaj gospodov svojo lastno osebo in dostojanstvo.

Rad bi se še podrobneje pomudil pri nekaterih važnih momentih v tej povesti, pri vseh tistih dogodkih, ki jih drugače sicer gledamo takorekoč vsak dan okrog nas in med nami samimi, a jih radi vsakdanjosti ne opazimo ali bolje, se jih ne zavedamo. In vendar so tako značilne pri vseh neuspehih delavskega pokreta.

Jezik je lep, slog Cerkvenikov, da se tako izrazim, tuhtant premalo topel, nekateri dogodki premalo izdelani. Ali saj življenje tudi ni vedno takšno, kakor bi si ga želeli in si ga predstavljamo. »**Orači**« so zopet knjiga, ki bo zbudila poleg priznanja in pohvale nejevoljo in grajo, kakor jo zbudi vsaka stvar, ki je dobra.

Liam O'Flaherty: »Zver se je prebudila.« Ta roman je priznani vojni roman in del irskega pisatelja. Zver se prebudi v človeku, ko je prisiljen trpeti vse mogoče muke. Tedne in mesece riti po močvirju, po strohnelih truplih padlih, gladovati in ubijati in vse to pod muziko besnečih granat, šrapnelov, mitraljez itd. To je mogočen protest proti vojni.

Roman je prevedel Talpa. Prevod je lep in pristni slovenski izrazi ga odlikujejo.

Tretja knjiga je *Nexöjev* potopis »**Po solnčni Španiji**«. Čitatelj se pri čitanju poglobi v »solnčno« Španijo in vidi, da je bila za kmete in delavce prav malo solnčna. Kdor pozna pisatelja Nexöja in ve, da je proletarski pisatelj svetovnega slovesa, mu je že s tem dana garancija, da je potopis pisan stvarno in tako, kakor je pisatelj videl in čutil. Prevajalec Ciril Stukelj je potopis skrajšal in vzel najmarkantnejše prizore in slike. Knjigo krajsi 16 slik, ki se prav dobro podajo spisu. Lepo darilo je ta knjiga.

Koledar Cankarjeve družbe za l. 1932 je pa reprezentativna knjiga po opremi in po vsebini. Pesmi, povesti, črtice, torej beletristika samo domačih proletarskih pisateljev. Drugi spisi in znanstvene razprave so podane poljudno ali s tako prepričevalnostjo, da bo vsak čitatelj z zadovoljstvom čital in čital. Med teksti je mnogo slik, ki delajo vsemu koledarju odločno in samobitno noto. Uredil je Koledar C. D. Talpa s sodelovanjem odbora.

-n -k

Podrobna ocena knjig Cankarjeve družbe.

1. **Liam O'Flaherty: Zver se je prebudila.** Poslovenil Talpa.

Če ni uspelo Zweigu v vojnem romanu »Spor zaradi narednika Griše« popolnoma zajeti prepotence generalske kaste, prepotence, ki so ji vojne razmere bile kakor čreda ovac lačni volkulji, če ni uspelo Barbussu v vojnem romanu »Ognju« prav do dna izčrpati tragične epike nepopisno strahotnega trpljenja milijonskih armad, ki jim je vojna bila kakor ognju potres, če ni niti od daleč uspelo Remarqueu pisatelju vojnega romana »Na zahodu nič novega«, upodobiti generacije mladih — starcev — — — Liamu O'Flahertyju je skoraj do neke idealne stopnje uspelo v povesti »Zver se je prebudila« posebiti nesmiselnost, strahotno in zločinsko nesmiselnost vojne prav v strelskih jarkih, kjer se pojem vojne izkristalizira do poslednje možnosti: brezsmiselno prerivanje, zmerjanje, zapisovanje vseh majhnih in velikih, vedno pa docela brezpomembnih vojaških »prestopkov«, kopanje jarkov, ki jih mora vojak po nekoliko minu-

tah zapustiti, čeprav se je dolge ure do smrtne utrujenosti ubijal s kopanjem teh jarkov, »napredovanje« proti sovražniku kar tjavendan, vse to, in — samo to z vsemi strašnimi posledicami, je vsebina te povesti. Vse se zgodi v dobrih 24-ih urah. Glavna vrlina povesti obstoji v tem, da je pisatelj umel v tej kratki povesti, obsegajoči tako kratko dobo dogajanja, upodobiti križišče tisočernih tangent vojne, ki imajo svoj izvir časovno in prostorno-centrifugalno (rekel bi skoraj: na periferijah vojne), da mu je uspelo upodobiti obraz vojne, čigar pogled skoraj z matematično natančnostjo očituje genezo vojne blaznosti in vojno blaznost samo. Osem mož zgubi življenje za prazen nič. Eden umre od strahu, dvojico ubije »prebujena zver«, vojak Gunn, ki ne more iz labirinta samih nesmiselnosti najti nobene drugega izhoda razen pobega v blaznost, v zverinstvo. Ta osmorica umre kar tako — brez vsakršnega haska, brez haska, čeprav si pripravljen na korist njihove smrti gledati z očesom poklicnega in prepričanega vojaka. Umrli so, ker je tam nekje daleč nekdo poveljeval: Sem, tja..., ... naprej, nazaj... Nekomu tam nekje ob zeleni mizi pride nekaj na um (česar niti sam ne more prekontrolirati) in nenadno zadoni povelje: Tistile grič se mora zavzeti... tam in tam se morajo vojaki zakopati... ne, ne tam, marveč tam... čakajte... nazaj... itd. itd. Vedno tako — dve leti, tri leta... V povesti je popisan komaj drobec, komaj nekoliko bežnih ur tega strahotnega »življenja«.

Devet mož, devet različnih značajev je upodobil pisatelj skoraj plastično otipljivo in življenjsko resnično.

Dvoje je, kar je vsem tem ljudem skupno: ljubezen do življenja in ljubezen do koščka kruha. Najmlajši med njimi, devetnajstletni Ludvik Lamont je življenje tako ljubil, da je od presilnega strahu zanj — umrl.

V nekaterih izmed njih se začenja buditi — podzavesten upor. Slutnja nekega lepšega življenja jih kliče v boj, a vse samo za trenutek. Kajti vsak je **sam zase**. Manjka jim tiste sile, ki bi jih zvezala v nepremagljivo falango, manjka tista velika beseda, ki bi, v pravem trenutku izrečena, rodila odrešujoče dejanje.

Upor pa je v njih vseh, celo v podčastniku.

Kolos hierarhične vojne mašinerije pa jih vrti kakor vrti električna sila transmisije in kolesje modernih tovarn.

In vendar: upor živi!

Energija je večna.

Upor se spreminja v — blaznost.

Zver se budi...

V povesti je zavesten in silen protest, močna in očitna, hotena tendenca!

Vsiljiva nemara? Vsiljiva za tiste, katerim jemlje moč in oblast, mnogo premalo vsiljiva za tiste, katere tišči moč in oblast — kakor tuberkulozne vezi — smrti. Povest je pisana preprosto in lahko razumljivo. Mogoče bodo nekateri izrazi, katere je »dostojna« družba pregnala, malce motili uho tradicionalno vzgojenega čitatelja, ki rad imenuje stvari tako, kakor se v resnici ne imenujejo... a to nič ne de!

Tehnično je povest grajena na principu koristnosti.

Prevod je gladek, jezik čist, nekateri novi izrazi prav posrečeni. Glede stila in slovnice se s prevajalcem ne morem popolnoma strinjati, menim pa, da to ni važno, da o bistvenosti niti ne govorim! Prav v poslednjem času sem namreč čital prevod nekega renomiranega slovenskega pisatelja, ki se prav na vse kripelje prepira s slovnico. Da, če je renome — potem je greh vrlina!

Zamolčati pa ne morem in ne smem nerodne netočnosti v 3. poglavju. V prvem odstavku tega poglavja čitamo, da je podčastnikovo formacijo tvorilo devet mož, v poslednjem odstavku tega istega poglavja pa naenkrat zvemo, da je pod poveljstvom Williamsa šla **desetorica** mož...

Naslovna stran je vzeta iz filma »Na zahodu nič novega«, je zelo posrečena in tudi povsem ustreza smislu povesti.

Cankarjeva družba je s prevodom te povesti v naši prevodni književnosti izpolnila precejšnjo praznoto, saj — če se ne motim — je to druga vojna povest, ki je prevedena na naš jezik. Prva je Barbussov »Ogenj«.

Rezač.

Delavska mladina in njena usoda. Zapadnoevropsko časopisje je še pred nekaj leti prav rado polnilo svoje predale s popisovanjem življenja ruskih otrok, ki so v državljanski vojni izgubili starše, se zbirali v tolpe in se tolkri skozi življenje, kakor so pač vedeli in znali. V zadnjem času so morali ti glasovi utihniti: »bezpri-zorniki« so skoroda izginili, beseda je izgubila pravico javnosti. Kako — o tem nas je dovolj poučila povest L. Pantelejevega »Ura«, ki smo jo letos priobčevali v naši »Svobodi«.

Zdi se pa, da bodo skoro zapadnoevropski jeziki prisiljeni skovati besedo, ki bo pomenila nekaj sličnega. Kajti prav v evropskih in ameriških velemestih je zmeraj več otrok, ki imajo sicer starše, a ti jim ne morejo ničesar nuditi: ne hrane in ne obleke. In kaj je bolj naravno, kakor da se tudi mladina v evropskih in ameriških mestih zbira v tolpe. Kako je s to stvarjo v New Yorku, prav lepo opisuje Mihael Gold v romanu »Juden ohne

Geld«. Ti evropski in ameriški »bezpri-zorniki« žive prav tako, kakor so živeli nekoč njihovi ruski tovariši: potikajo se po svetu in ulicah, spe v kanalih, kradejo posamič in v skupinah. Samo vzroki propadanja so tu drugi. Tu ni bilo državljanskih vojn in ne lakote, ki bi zajela cele pokrajine. Krivda je marveč v gospodarski krizi — če 25 milijonov očetov nima dela, je pač trikrat toliko otrok brez hrane — in pa v družbi, oziroma njeni današnji organizaciji. Kako v družbi? Saj imajo vendar, recimo v Nemčiji, prav »dobre« zavode, kamor spravljajo in kjer »vzgajajo« take otroke. Da! Toda prav ti zavodi so sokrivi propadanju otrok. Radi metode svoje vzgoje, ki je feldvebska, groba, utesnujoča.

Po policijskih poročilih je samo v berlinskih predmestjih 300 tolp mladostnikov, ki štejejo vsega skupaj 16.000 otrok. In v istem mestu je bilo v enem samem letu 5278 procesov proti mladim fantom. O vsem tem se nikjer in nikoli ne piše — razen v policijskih poročilih, sodnih aktih in v delavskih listih — meščanskih je menda sram! In v romanu »Strassen ohne Ende«, ki ga je spisal *Justus Ehrhardt* (Agis Verlag, Berlin-Wien 1931).

Glavna junaka tega romana sta prav za prav: današnja družba in pa njeni »vzgojni« zavodi. Kajti to dvoje je upropastilo mnogo mladih ljudi, med njimi tudi Hansa Schulza, sina poštenega delavca, ki prihaja izčrpan domov in se ne utegne brigati za Hansa. Sina poštene matere, ki dela kot živina doma, pospravlja pa še sobe drugod. Kajti časi so težki in premalo denarja prinaša mož domov.

Prav običajna zgodba je zgodba o Hansu Schulzu in kar vnaprej vidiš njen konec. Hans mora v službo. Še napol otrok. Vsak dan prihaja iz delavskih predmestij tja v center mesta, tja, kjer je bogastvo, kjer so bleščeče in bogate izložbe, reklame, ki vabijo v bioskope, v zabavišča. O, koliko vsega tega je na svetu, česar Hans še nikoli ni okusil. Tam neke v predmestju je stanovanje staršev: soba s kuhinjo, zatohel zrak, krompir za kosilo in večerjo. Tu je življenje, tisto pravo življenje, ki bi Hans samo enkrat rad pogledal vanj. Ali niso v njem uresničene pravlice o zlatih gradovih, kakor jih je slišal v mladosti? Hans torej poveri 83 mark in jih prav bedasto zapravi. Kakor jih pač zapravi mlad človek, ki dobi prvič v roke vsoto, ki pomenja zanj premoženje. Kupi si klobasice (najbrže so klobasice po njegovem mnenju najboljša jed!), gre parkrat v kino, pogosti svoje tovariše in — konec. Konec, ne da bi pogledal za zastor tistega življenja, ki ga mami. Hans je razočaran, hrepenenje

po »življenju« pa je ostalo. Ko dobi drugo službo, pride nekoč na kolodvor. Po opravih seveda. In tu se mu ob pogledu na brzovlak Berlin—Hamburg z jedilnimi in luksuznimi vagoni razodene odkritje: vidiš, v Berlinu ne boš mogel pogledati v življenje, potovati bo treba. V tuje kraje, tam je življenje. V brzovlaku, ob oknu. Doma je stanovanje: soba s kuhinjo, zatohel zrak, krompir za kosilo in večerjo. V Berlinu ne moreš prodreti v »življenje«.

Hans poveri večjo vsoto, si kupi novo obleko in kovček — tako je videl potovati fine gospode — in sede v brzovlak Berlin—Hamburg. Vlak brzi. Tam so polja, gozdovi, zelene trate, mesta, velika in majhna. In ob koncu poti je Hamburg. Veliko pristaniško mesto s pravim pravcatim morjem, s parniki, ki vozijo v svet. V Ameriko, v Afriko in kdo ve, kam še. Hans je sedaj daleč od doma, od vsega, kar ga je utesnjevalo. Je sredi »življenja«. Kot gospod z lepo obleko in popotnim kovčekom. In ženske! Hans spi v hotelski sobi s fino damo. Zjutraj se zbudi — fine dame ni več in listnice seveda tudi ne. Torej — tako je življenje!

Hans ne more domov. Na vratu mu je nov proces, nova sramota. Ogorčeni starši. In gre na potovanje. S tovaršem Orjem. Orje je dober dečko; sovraži družbo in boril se je proti njej. Danes je boj splahnel, pesti so omahnile. Orje čaka na nov boj in potuje. Potuje s Hansom po cestah, oba beračita in, če drugače ni, tudi malo kradata. Skozi življenje se moraš prebiti, kakor pač več in znaš.

Le, ko bi ne bilo domotožja! Čudna reč to! Nenadoma se te oprime, ti zastruplja misli in kri. In ne moreš mu odolati. Tudi Hans se mu ni mogel ubraniti. Biti zopet v Berlinu — ne pri starših, ki so hudi, marveč vsaj čutiti jih v bližini. Vsaj od daleč videti mater, ki hiti pospravljat sobe.

Hans se vrne v Berlin in se pridruži tovaršem, ki imajo slično usodo. Pridruži se dečkom, ki se hodijo v nočnih urah prodajat homoseksualcem; ki hodijo na »štiri«. Kaj hočeš — smrt radi lakote je bojda najhujša. Žge te v črevih dneve in dneve, dokler ne omagaš. Kdor pa nima zmisla za prodajanje svojega telesa, gre v krčmo, stika glave s tovariši in se domeni za veliko delo: drugo jutro poročajo listi o vlom. — Toda nekaj najde Hans vendarle med temi dečki: najde prijatelje, ki ga razumejo, ki čutijo z njim. Eden za vse, vsi za enega!

Med starejšimi imajo vsi ti dečki samo enega prijatelja. Ta je uradnik pri mladinskem skrbstvu, gospod Leukel. Gospod Leukel je idealist. Ljubi mladino in bi rad vso rešil. A postave so tu: kdor izmed mladostnikov krade, mora v po-

boljševalnico. Tja mora tudi Hans. Tam so rdeče stene, strogi nadzorniki, ki te niti za hip ne pustijo iz oči. Včasih tudi tepejo. A najhujše je, da nisi nikoli sam. Povsod oči strogih nadzornikov, oči, ki omalovažujejo in ne zaupajo. Tam zunaj pa je življenje. Mnogo jih pobegne vanj, pobegne seveda tudi Hans.

Hans je zopet v Berlinu. Sedaj je zrel. Izkusil je mnogo. Ve, kaj je življenje. V njem ni zlatih gradov. Hans sedaj dela: pod tujim imenom seveda. Priden je. In nihče ne ve, da je v Berlinu — razen gospoda Leukla. Gospod Leukel ve natančno, kako je s Hansom — fant se je rešil sam v sebi, postal je nov človek. Če ga dobi policija, ga pošlje seveda v pobjeljvalnico. Hans bi bil izgubljen.

Gospod Leukel pomaga Hansu na noge. A mašina je mašina in država zahteva, prosim vas, reda. Red in mir! Ruhe und Ordnung! In ker zahteva država to in ne ljudi, je vaše delo, gospod Leukel, zaman. Kaj zato, da je postal Hans človek! Zakon zahteva: kdor je izmed mladostnikov kradel, mora presedeti toliko in toliko let v pobjeljvalnici. Čeprav napravi ta iz človeka zopet zločinca. Gospod Leukel, vidite: to so zakoni, to je red — v vaši glavi so samo mladostne sanjarije.

In prav za prav, kaj je fant sploh napravil? Nič drugega, kakor v življenju je hotel pogledati. Tudi stari Schulze ve to. V časniku pa čita: »Pri zavarovalnem koncernu Weisstein v Frankfurtu ob Meni so odkrili milijonske sleparije. Glavni ravnatelj in še dva druga ravnatelja so pobegnili z aeroplani.« In vsak dan nekaj sličnega: enkrat pri tej, drugič pri drugi firmi. Hans je seveda premalo vzel, da bi mogel odfrčati z aeroplanom. Take stvari znajo urediti samo fini gospodje.

Torej tako! »Red« je zmagal nad Hansom in gospodom Leuklom. Ko ga policija zgrabi, gre njegova pot v pobjeljvalnico. Toda med potjo Hans pobegne. Misli: družba ne priznava, da sem se pobjeljal, družba me ne mara. Čemu bi se ji vsiljeval? In sedaj? »Ponoči rožljajo ditrihi, ropoče vrtalni stroj, sopihajo aparati s kisikom. Včasih počijo tudi strel.« Pri vseh teh aparatih je tudi Hans. Sedaj je našel tiste, ki ga razumejo.

To je konec »romana«.

Konec? Ne!

Lansko leto so našli v Berlinu 347 tisoč 822 brezposelnih. Ti imajo otroke. Dva, tri, tudi več: taka je pač navada med proletariatom. In statistika ve povedati: vsak peti nemški otrok radi socialnih razmer nima lastne postelje, vsak 219. nemški otrok mora deliti ležišče s tujcem. In tako ali še hujše je v Parizu, Londonu, New Yorku, Chicagu.

Gospod Leukel! Kaj ne, z idealizmom se ne da ničesar doseči. Premalo časa imate, da bi se pečali s posameznikom, in število narašča. Treba bo najti drugih potov, da se reši mladina, da se reši človeštvo. Saj je menda mladina »bodoče« človeštvo.

»Strassen ohne Ende«! Čital sem mnogo obtožb krivičnega reda. Te obtožbe pišejo U. Sinclair, Glaeser, Toller in vsi, ki imajo srce. A »Strassen ohne Ende« me je najbolj presunilo.

In spričo take resnične obtožbe bi grešil, če bi pisal o formi romana in o njegovi umetniški vrednosti. Talpa.

Spomini Aleksandra Herzena. — Kakor so imena Voltaire, Montesquieu ali Rousseau združena z dobo velike francoske revolucije, tako je ime Aleksandra Herzena zraščeno z velikim osvobodilnim gibanjem ruskega naroda. Malokdo ga pozna, ker sega njegovo življenje v ono dobo, ko v Rusiji še ni bilo modernega proletariata in njegovega gibanja. (Herzen je živel od 1812—1870.) Spričo dobe, v kateri je zrasel, človek tem bolj občuduje smelost njegovega mišljenja in dela. Herzen je bil sin bogate plemenitaške rodbine, starši so mu določili oficirsko karijero, toda on se je trmoglavo odločil za univerzo. Tam je hitro prišel v tok svobodoljubnega gibanja, policija ga je zaprla in sodišče obsodilo na smrt. Toda bil je pomiloščen na proganstvo, kjer je duševno strašno trpel. L. 1847 se mu je posrečilo priti v inozemstvo. V inozemstvu je moral ostati do svoje smrti. To emigrantsko življenje ga je najbolj mučilo, zlasti po 1848. letu, ko je revolucijam sledila reakcija in zmedenost med revolucionarnimi emigranti. Proslavil se je najbolj s svojim listom »Kolokol« (Zvon), ki je dosegel tak vpliv, da je dal celo car raziskavati v svoji deželi velike krivice, ki jih je razodel Herzen vsemu svetu. V svojem emigrantskem življenju se je Herzen osebno seznanil z vsemi velikimi nacionalnimi in socialnimi revolucionarji one dobe: z Mazzinijem, Garibaldiem, Proudhonom, Luis Blancom, Vogtom i. dr. Saj je moral vedno begati med Italijo, Švico, Francijo in Anglijo. Z Marxom se ni seznanil. O vsem tem burnem in bogatem življenju je zapustil Herzen svoje spomine, ki so izšli nedavno v nemškem prevodu (Alexander Herzen, Erinnerungen, Kompass Verlag, 2 knjigi s 417 in 341 stranmi. Obe skupaj staneta komaj 82 Din.) Spomini se zanimivo berejo, ker človek dobi iz njih, kakor malokje, sliko o vsem političnem in duhovnem življenju Rusije po napoleonskih vojnah, o Franciji, Angliji, Švici, Italiji i. dr. v letih 1848—60. Ker se spomini doslej niso našli v celoti, opazi bralec zlasti v drugi knjigi znatne

praznine. Te je izpopolnil prevajalec Oton Buek z obširnimi uvodom, v katerem razloži vse življenje in delo tega smelega človeka. Zato naj vsakdo čita najprej uvod, da bo s tem večjim razumevanjem bral samo avtobiografijo. (Knjiga se dobi tudi v knjižnici Delavske zbornice.) —elj.

Poročilo Delavske zbornice za Slovenijo za leti 1929 in 1930. (Uredil Filip Uratnik. Ljubljana 1930. Založila Delavska zbornica za Slovenijo. Str. 206). — Ni skoro primeren naslov »Poročilo« za to knjigo, ki jo je letos menda že tretjič izdala ljubljanska Delavska zbornica. Morda celo koga odbija in prav bi bilo, ako bi se glasil: Zbornik socialno političnih in gospodarskih razprav za slovenskega delavca. Poročila je komaj 12 strani, ostalo so pa izredno poljudno pisane razprave, ki naj bi jih prečital vsak delavec, najmanj pa vsak delavski zaupnik, in poznal bo svoj in položaj delavskega razreda precej boljše.

Štiri dele ima ta zbornik: I. Aktualni gospodarski in socialni problemi. II. Statistične študije. III. Tarifni pokreti in posredovanja. IV. Računski zaključki.

Prvi del je najvažnejši pa tudi najzanimivejši. Razprava »Delavstvo in racionalizacija« kaže vpliv racionalizacije na položaj delavstva (mezde in zaposlenost!) v posameznih državah ter skuša pokazati cilje, h katerim naj racionalizacija usmerimo. Članek »Stanje brezposelnosti v Sloveniji« skuša ugotoviti približno število brezposelnega delavstva v Sloveniji. Sem spadajo tudi »Naše javne borze dela«, ki skušajo brezposelnost omiliti. G. Ivo Lah podaja v prikazu o »našem gospodarstvu v luči statistike OUZD« sliko razvoja našega gospodarstva, kajti število zavarovancev in višina zavarovane mezde pri OUZD sta zelo občutljiva barometra delavske zaposlenosti ter konjunktura ali gospodarske depresije v posameznih deželah. Kovinarje bodo zlasti zanimali »Razvojne možnosti naše železne industrije«, o katerih poroča tudi s. Vrankar. Za vsakogar, zlasti pa za rudarje, bo zanimiva razprava »Naše rudarstvo«. Ali ne povedo dovolj že sledeči trije odstavki:

»Same državne železnice so naročile 1. 1930 v mesecih januar—maj za 155.000 ton manj premoga kakor prejšnje leto v istem času.

To se pravi, da je moralo odpasti v petih mesecih samo radi tega 220.000 ših-tov. Da bi mogli ostati delavci popolnoma zaposleni, bi se moralo odpustiti pri tem stanju produkcije nad 1700 delavcev.

Naši rudarji potrebujejo samo za živila mesečno več, kakor je znašal njih skupni zaslužek v dobi krize.

Diagrami pojasnjujejo te številke.

Sem spada tudi članek »Redukcije rudarjev in pravilnik o bratovskih skladnicah«. Za tekstilce bo poučna »Naša industrija bombaža«. Konzumente sploh bodo začudile »Nerazumljive carinske postavke«, zlasti pri sladkorju in pivu. Sestavek o »Naših davkih« tudi prikazuje krivičnost davčne politike, zlasti pa kuluka.

Iz drugega dela omenjam statistiko plač zasebnih nameščencev v Sloveniji. Zelo poučne za vsakogar, ki zna čitati, so številke. In statistični podatki o gospodarstvu in socialni politiki 27 večjih občin dravske banovine bodo zanimali vsakogar, ki se peča s komunalno politiko. So tu še podatki o industriji bombaža, o železni industriji, davčna statistika in bolniška statistika OUZD.

Tretji del kaže delo Delavske zbornice pri volitvah obratnih zaupnikov, pri mezdnihih sporih in vseh drugih intervencijah. Četrta pa razpravlja o finančni plati DZ.

Končno je tu še seznam pri DZ registriranih strok. organizacij. Je to 12 zvez Strokovne komisije, 6 zvez in 12 strokovnih skupin Jugoslovanske strokovne zveze, 9 zvez Narodno strokovne zveze ter 9 izven teh treh central stoječih zvez. Nato še za izobrazbo »Svoboda« (34 podružnic), Centrala Krekovihi družin (12 družin) ter Bratstvo (12 mlad. sekcij).

Še enkrat: Vsak delavec ali vsaj vsak zaupnik naj ta bogati zbornik dobro prečita in preštudira. DZ naj izda kaj takega še večkrat. Cv. K.

Statistika našega Okrožnega urada za zavarovanje delavcev. Poleg poročila DZ, o katerem govorimo na drugem mestu, je gospodarsko zelo važna **Statistika OUZD**, ki jo izdaja ta urad v obliki diagramskih tabel z dodanimi pojasnilom. Letošnja statistika hoče predvsem pokazati, kakšno gospodarsko bodočnost obeta članstvo OUZD kot »gospodarski barometer«. Statistične tabele, ki jih je izdelal šef statističnega oddelka OUZD g. Ivan Lah, so zelo zanimive in kažejo sledeče:

1. tabela: Gibanje zavarovanja delavcev (1920—1931) ugotavlja sledeča dejstva: Število zavarovanih delavcev narašča povprečno letno za nekaj nad 5000 članov. Konjunktorni val traja 7 let, in sicer navzgor 4½ leta, kriza (navzdol) pa traja 2½ leti. Sezijski val traja 12 mesecev: porast do junija, avgust je višek, padec do decembra.

2. tabela: Gibanje celotne dnevne zavarovane mezde je precejšnje. Narasla je od enega na dva in pol milijona dinarjev. OUZD ima ca. 100.000 članov in skoraj eno milijardo zavarovanega letnega zaslužka delavcev. Je to največja zavarova-

valnica. Letni dohodek vsega najemnega in samostojnega dela pri nas znaša 2 milijardi, enak je tudi dohodek kapitala in zemljišča. Potemtakem znaša naše narodno premoženje v Dravski banovini 50, v celi državi pa 500 milijard Din.

3. tabela: Zemljevid delavske tuberkuloze kaže najhujši odstotek in sicer 2,30% v Mariboru in doli do Ptuja, Konjic, na koroško stran pa do meje; sledi ljubljansko okrožje z 1,76%, potem pa ekspoziture v Zagorju, Ptuju in Murski Soboti. Najboljši sta ekspozituri v Novem mestu (0,43%) in na Jesenicah (0,56%). Odstotki značijo, koliko bolezenskih dni radi tuberkuloze pride na vsakega člana. Eno petino vseh bolezenskih podpor ali Din 50.000.000 je izdal OUZD od 1. julija 1922 do 1. maja 1931 za tuberkulozne.

4. tabela: Trajanje članstva porodnic dokazuje, da zelo veliko število porodnic ni zavarovanih pri OUZD več kot 10 mesecev, večina teh celo le nekaj nad 3 mesece. To je dokaz, da je to članstvo fingirano, in hoče izkoristiti kratko karentno dobo 3 mesecev za porodniško podporo itd. Radi tega zahteva novi zakon 10 mesečno karentno dobo.

5. tabela: Umrljivost žena je potrebna za rentabilitetne račune provizijskega zavarovanja rudarjev in pokojninskega zavarovanja delavstva sploh. Tu se obravnavajo bratovske skladnice. Videti je, da je umrljivost do 35. leta nekako sorazmerna, potem raste do 50. leta polagoma, tu pa se v veliki krivulji vzbne.

6. tabela: Umrljivost otrok je zelo velika takoj po porodu (40%), a vendar rapidno pada. Od 0,02428 v letu 1904 je padla na 0,01530 v letu 1913. Od 6. meseca do 5. leta se v veliki krivulji zmanjša, in je do 16. leta sorazmerna. Obe zadnji tabeli (5. in 6.) sta izdelani po podatkih avstrijskih bratovskih skladnic za 1904—1913.

7. in 8. tabela: Tu vidimo po podatkih kakor pri 5. in 6. tabeli verjetnostne krivulje invalidov in pa aktivnih članov.

9. tabela: Primerjava bolezenskih dni članov (morbilitete) in zavarovane mezde je nadvse zanimiva. Primerjava kaže, da se z rastočo zavarovano mezdo povečuje tudi morbiditeta, to se pravi, da so boljše plačani delavci več bolni oz. prejemajo več dni bolezensko podporo. Zlasti so tu pogosta kratkoročna obolenja.

10. tabela: Primerjava morbiditete in starosti kaže, da vpliv starosti na število bolezensko-podpornih dni ni velik.

Sledi še šest pol statističnih podatkov v številkah in odstotkih, ki jih pa ne bom podrobneje omenjal.

Vsi ti podatki OUZD so zelo zanimivi in lahko marsikaj pokažejo delavstvu, kako naj usmeri svoje zahteve in

svoje delo pri socialnopolitični zakonodaji. Cv. K.

Okrožnica papeža Pija XI. o obnovi socialnega reda po evangeljskih načelih. (Slovenski prevod in opombe. Ljubljana 1931. Izdala Leonova družba. Str. 68.) —

O papeževi okrožnici »Quadragesimo anno« smo v našem listu že precej pisali (glej str. 241, 343, 374) in ž njo polemizirali. Prizadeti so nam ugovarjali, ali tu imamo oficilen tekst, pregledan od knezoškofijskega ordinariata in opremljen z opombami katoliškega sociologa Aleša Ušeničnika. Vsakdo se lahko prepriča, da je ta okrožnica napisana veliko bolj v pobijanje marksizma in socializma kakor pa kapitalizma. Še več: Ta okrožnica celo brani kapitalizem, brani privatno lastnino in brani družabni red današnjosti proti vsem, zlasti pa proti socialnim demokratom in pa proti tkzv. krščanskim socialistom. Od točke 112 do 127 (str. 32 do 38) se papež bavi samo s socialisti in končuje s povabilom, da se vrnejo v naročje sv. cerkve in odnehajo s svojim bojem proti kapitalističnemu razredu. Da ne bo slepomišnja, citiram ves odstavek: »Katoličan in socialist — protislovje. 121. Dasi ima torej socializem kakor vsaka zmota nekaj resnice v sebi (česar papeži nikdar niso zanikavali), se vendar opira na nauk o človeški »družbi«, ki je njemu svojski, a ne v skladu s krščanstvom. Religiozni socializem, krščanski socializem so protislovni izrazi: nihče ne more biti obenem dober katoličan in pravi socialist.« Opombe k temu so pa na str. 58—60 in 67—68. Zlasti se papež bori tudi proti načelom razrednega boja, kolektivizmu, proti nauku, da je delo edini vir produkcije itd. Zelo zanimiva izpoved nazorov katoliške cerkve je ta okrožnica.

—on—

Dr. Anna Fischer - Dückelmannova: Postanek otroka in njegov razvoj. (I. del. Ljubljana 1931. Založba revije »Žena in dom« v Ljubljani. Str. 104.) Že lani, ko sem pisal o predavanjih dr. Finkove v Ljubljani za žene (glej »Svobodo« 1930, str. 116—117) sem opozarjal na veliko pomanjkanje del, ki bi poučevala naše mlade fante in dekleta, pa tudi vse druge o telesu in razvoju človeka ter njegovega življenja, v slovenskem jeziku. Poleg lani omenjenih spisov Mirka Črničarja, dr. Záhořa in dr. Bučarja, ki pa so vsi premalo znani, je izšel l. 1926 v Gorici še spis »Materinstvo« (avtor neka »Mati«) — pa je konec. To veliko in občutno vrzel nam je izpopolnila Založba »Žene in doma«, ki je začela izdajati v prevodu spise zdravnice dr. Fischer-Dückelmannove. V tem-le I. delu imamo lep, poljuden, precej svobodomiseln in raznih verskih predsodkov in moralizmov prost opis razvoja

otroka od spočetja preko nosečnosti, rojstva, dobe dojenčka, prvih zob do uvajanja otrok v spolne zadeve in nervoznosti. Spis izpopolnjuje 51 slik med tekstom in 20 slik na umetniškem papirju. Ob pomankanju slične tako za izobrazbo kot za praktično življenje zelo potrebne literature bo ta nova knjiga prav dobro služila tudi delavskim ženam, zlasti še, ker stane obenem z revijo »Žena in dom« (12 števil, 10 prilog za šivanje in ročna dela) ter knjigami: Za pridne roke (Kvačkarnje), Kako naj kuham, Gospodinjstvo in ženskim koledarjem samo Din 105.— (Din 68.— list, Din 32.— 5 knjig in Din 5.— poština).

—on—

Hegel in Marx. V današnji številki našega lista se spominjamo v članku pod gornjim naslovom stoletnice rojstva moža, ki je s svojo filozofijo in logiko ter dialektiko precej vplival na ustvaritelja moderne delovne znanosti in narodno gospodarske vede, na Karla Marxa. Vsakega našega čitatelja bo zanimalo vedeti kaj več o delu našega učitelja Karla Marxa, pa tudi o Heglu bo hotel še kaj slišati. Zato opozarjamo vse na knjigo, ki je izšla 1926. leta tudi v slovenskem, Štukljevem prevodu. Je to studija M. Beera: Karl Marx, njegovo življenje in delo. Knjiga se naroča v našem tajništvu in stane Din 20.— za izvod.

15 letnica smrti Jacka Londona. 22. novembra t. l. bo minilo 15 let, ko je umrl veliki socialistični pisatelj Jack London, star komaj 40 let. Ne bomo ob tej priliki znova navajali Londonovega životopisa, saj ga je lahko vsakdo prečital v uvodu »Železne pete« (Izdala Zadruga založba v Ljubljani, I. in II. del, cena Din 32) ali pa »Moža z brazgotino« (izdala Cankarjeva družba v Ljubljani 1930). Danes hočemo le opozoriti naše čitatelje na Londonove spise v slovenščini, ki jih imamo kar izredno veliko; malokateri tuj pisatelj, zlasti pa socialist, ima kar deset svojih del v našem jeziku. — So to: Železna peta I., II. — Mož z brazgotino in druge novele — Kralj Alkohol — Krištof Dimač — Morski vrag — V dolini meseca — Klic prirode — Zgodbe z južnega morja in Roman treh src. Prečitajte te spise in pa manjše, ki so bili priobčeni v našem listu, zlasti »Odpadnika« (glej »Svobodo« 1930, str. 218, 230 in 249) in Jack London, Kakor sem ga jaz poznal (Svoboda 1929, str. 202). Najbolj bo vse zanimala »Železna peta«, ki slika zadnji boj kapitalizma z delavstvom. Nabavite si v spomin na Londona to knjigo za svojo knjižnico!

—on—

Priznanje s. Molku. S. Ivan Molek iz Chicaga, znani proletarski pesnik in pisatelj ter urednik »Prosvete« v Chica-

gu, je l. 1928 napisal za proslavo 15 letnice Slovenske delavske zadrugne zveze v Clevelandu, Oh., pesem »Mi vsi«, ki ima znani refrain:

»Jaz sam nič, ti sam nič, on sam nič.

Mi vsi moč, mi vsi bič.«

Ta pesem je izšla v spominskem spisu omenjene zveze, dalje v »Konzumentu« v febr. 1929, v Zadrugnem koledarju 1930 in Ameriškem družinskem koledarju 1931. Koncem okt. t. l. pa je dobila Zveza gospodarskih zadrug v Ljubljani dopis Saveza srpskih zemljoradniških zadruga v Novem Sadu, v katerem sporoča ta zveza, da jim Molkova pesem nenavadno ugaja, da so jo prevedli vsled tega na srbsko-hrvatski jezik in jo bodo natisnili v svojem Zadrugnem koledarju 1932. Zveza pravi: »Ta pesem more biti odlično sredstvo za propagando zadrugne ideje in ni treba, da bi ostala ona le Vaša in last Slovenske delavske zadrugne zveze v Clevelandu, nego tudi naša, splošna.« To priznanje nas zelo veseli.

—on—

Slovenski prevodi del Uptona Sinclairja. Na kritiko s. Ivana Molka o slovenskem prevodu Sinclairovega romana »Samuelovo iskanje«, ki smo jo v izvlečku priobčili tudi v našem listu (gl. št. 8, str. 298) odgovarja »Ogenj« v št. 9—10, str. 134. Odgovor je tak, da mi nanj ne bomo reagirali. Glede napak se izgovarjajo na svoj vir, nemški prevod angleškega originala. Mi bomo tu navedli le nekaj radi trditve: »Da prevajatelj ni vedel za slovenske prevode Uptona Sinclairja v Ameriki, ni kriv, saj so v našem kraju popolnoma neznani.« Ta trditev je zelo netočna: Zavertnik-Kaherjev prevod Sinclairove »Jungle« pod nazivom »Džungel« ima Knjižnica Delavske zbornice v Ljubljani pod št. 3449 a in 3477 a (glej Seznam iz leta 1930, str. 50). Oba prevoda Sinclaira omenja tudi Cv. Kristanov Seznam slovenskih socialističnemu delavstvu namenjenih knjig, brošur, revij in časopisov (Ljubljana 1927), in sicer Džungel iz l. 1909 na str. 181, Molkov prevod Jimmie Higginsa iz l. 1921 pa na str. 191. Ta Jimmie Higgins je izhajal tudi v čikaški »Prosveti«, v l. 1921 oz. 1922 pa pod naslovom Peter Kremen celo v ljubljanskem dnevniku »Napreju«. Življenjepisec bi se za take stvari, ki so torej precej znane, moral zanimati.

—on—

Izdaje »Binoze«. Biblioteka Novinarske Zadrugne v Zagrebu je izdala doslej sledeče romane: Ilja Ehrenburg, 10 HP (glej tudi izvleček v »Svobodi« pod »Kavčuk«); Sinclair Lewis, Občutki in duša državotvornega Lowella Schmallza; Upton Sinclair, Jimmie Higgins; E. E. Kisch, Zapiši to, Kisch; Fjodor Gladkov, Cement; Jack London, Ljudje iz globeli in Jelušić, Cezar. Razen slednjega imajo vsi gornji

pisci svetoven glas in »Binoza« si je ž njimi pridobila ugled založbe najboljših del v Zagrebu kakor ga ima »Nolit« v Beogradu. Tudi »Binozine« knjige pripočamo. —on—

Slovnikiški in slovarski brus knjižne slovenščine. (Sestavil I. Koštiál. Drugi natis. 1931. Založila Družba sv. Mohorja v Celju. Str. 88.) »Jezik očistite pég« nam kliče prof. Koštiál s to knjižico v žepni obliki. Pravilno slovenščino je treba pi-

sati, brez nepotrebnih tujk in izposojenk, v pravih oblikah, v pravilnem pravopisu, v pravilni sklanjavi in spregatvi itd. Vsakomur, kdor le količkaj »ostri pero«, bo ta brus dobrodošel in si ga bo za malenkostni znesek Din 8.— lahko nabavil. Koristil bo njemu in onim, ki bodo čitali njegove sestavke. — Pripominjam pa še enkrat: dajte nam splošen pravopisni in slovnikiški spis, kajti ta-le je letos že četrtri. —on—

DRUŠTVENO ŽIVLJENJE

»Svoboda« v Mariboru je začela v jesenski sezoni zopet z živahnim kulturnim delom. Vsako sredo se vrše redna predavanja. Doslej so se vršila sledeča: 7. oktobra je predaval s. Golouh o temi »Današnja finančna kriza«, 14. okt. s. Pipan o »Postanku verstva«, 21. okt. je isti sodrug nadaljeval isto temo, 28. okt. s. Stupan o »Španiji« (s skioptičnimi slikami), 4. nov. s. Teplý o »Današnji organizaciji kapitalizma«, 11. nov. s. Stupan o »Alpah« (s skioptičnimi slikami), 18. nov. s. Teplý o »Razvoju letalstva« (s skioptičnimi slikami).

Pričenši s 25. novembrom se bodo vršila vsa predavanja v dvorani Delavske zbornice, Sodna ulica, II. nadstropje. Dvorana je prav lepo opremljena in je v njej prostora za 150 oseb. Upamo, da nas bo Strokovna komisija v Mariboru pri delu za kulturni napredek delavstva moralno podprla.

Pevski odsek se prav pridno vadi za koncert »Svobode«, ki se bo vršil v soboto, dne 12. decembra, v Kazinski dvo-

rani. — Šahovski odsek se je reorganiziral in se vadi vsak teden v mojstrski igri.

Sportni odsek je v poslednjem času pod vodstvom s. Kneza izredno aktiven ter je združil delavsko mladino. — Na novo se organizira dramatični odsek, ki bo pričel v decembru z rednimi vajami. Vabijo se vanj vsi, ki imajo veselje za dramatiko. Odbor opozarja vse člane, naj poravnajo članarino, sicer jim bomo prisiljeni ustaviti list.

Kakor izvemo, se je odbor odločil, da bo preselil »Svobodo« z vsemi njenimi odseki v novo palačo Delavske zbornice. Preselitev se bo izvršila 2. decembra. Tako ob tudi mariborska »Svoboda« dobila moderno opremljene prostore. Upamo, da bo to na njeno delo dobro vplival, zlasti ker bo delila svoje prostore s strokovnimi organizacijami.

Podružnici »Svobode« v Ptuj in Celju prirejata vsako sredo redna predavanja, ki jih naj članstvo pridno obiskuje!

DRAMATIKA

Več čuta za kolektivnost bo treba!

Delovanje naših dramatičnih odsekov je zelo živahno in zelo hvalevredno. Vendar se mi zdi, da je pri tem delu preveč poudarjanja individualnosti in premalo smisla za kolektivni nastop. Vse preveč se hoče poudariti pri vseh teh predstavah vloge posameznega igralca, in vse premalo gre za celoto. Tudi pri izbori iger

je nekaka takšna tendenca. Vse premalo iger, kjer naj bi nastopala množica, se igra. In kar je glavno: recitacijskega zbora, kolektivne recitacije, torej tkzv. »šprehkora« ne gojijo pri nas popolnoma nič. Kaj je temu vzrok? Pomanjkanje zborov ali navodil? Za zборе le poglejte »Pod lipo« 1928 (Mile Klopčič: Noč, str. 49, in M. K. »Rdeči spev, str. 165),

dalje »Svobodo« 1929: odlomek iz Vogta: »Vojna« in Koledar Cankarjeve družbe 1931 Mileta Klopčiča »Noč« odlomek, str. 131—134 (z režijskimi opombami) in o zboru glej »Svobodo« 1929, in sicer Mile Klopčič: O recitacijskem zboru (str. 31), Še o recitacijskem zboru (str. 232) in Iz režijske knjige rec. zbora (str. 264) in Koledar C. D. 1931 Mile Klopčič: Mnogi govori množici (str. 128—130). Bo pa najbrž največja zapreka: podreditev posameznika celoti in skupna vaja. To najbrž našim sodrugom, ki bi imeli s studijem recitacijskega zbora tudi dobro pripravo za naše dramske odseke, ne diši. Poskusite s kolektivno deklamacijo. Ako je to med Nemci tako sijajno uspelo, ako uspeva med Rusi in Čehi, bo uspelo tudi pri nas. Sodrug, zanimajte se malo bolj za recitacijske zборе in videli boste, da bo uspeh zadovoljiv. -on-

Zagorje. Tukajšnja podružnica »Svobode« je priredila dne 1. novembra t. l. ob 8. uri zvečer v Zadrugnem domu na Lokah staro igro za praznik Vseh svet-

nikov »Mlinar in njegova hči«. — Op. ur.: Ali ne bi mogli kaj boljšega igrati? Kajti »Mlinar in njegova hči« je preigrana nemurnost za napolnitev blagajne ob vseh svetih.

Trbovlje. Dramatični odsek tukajšnje »Svobode« bo igral v nedeljo, dne 15. novembra t. l., v Delavskem domu v Trbovljah v dvorani Kina »Svobode« Govekarjevo dramatisacijo »Desetega brata«. Poročilo sledi.

Jesenice. Dramatični odsek tukajšnje podružnice »Svobode« je priredil v nedeljo, 24. oktobra t. l., veseloigro »Trije vaški svetniki«, ki je uspela izredno dobro. Dasi sta bili istega večera na Jesenicah še dve drugi diletantski predstavi in je bila popoldne tega dne na bližnjem Javorniku sokolska predstava iste igre, pri kateri je gostoval sam prevajatelj g. Ivan Cesar, član ljubljanske drame, je bila naša predstava tako obiskana, da bolje ni mogla niti biti. Repriza se vrši v nedeljo, 22. novembra t. l. Podrobnejše poročilo sledi.

DELA VSKI SPORT

Surovost in brezglavost je »sport«!

Tole aludiranje na nek izrek Shakespearovega junaka je golo dejstvo. Ako se človek zanima danes za sport in čita po naših dnevnikihi poročila o prireditvah »meščanskih« sportnikov (o delavskih itak skoro niti ne pišejo), vidi, kaj se dandanes skriva pod besedo »sport«. Kar pogledamo si to. Mimogrede sem rezal iz naših dnevnikov kakih 14 dni zanimiva poročila in v moji zbirki so sledeče stvari:

»Slovenec«, dne 27. okt. 1931:

»Huda nesreča pri nogometu. V nedeljo se je v Zagrebu na igrišču nogometnega kluba Viktorije pripetila huda nesreča. 24 letnega ključavničarskega pomočnika Mirka Nemeta je v boju za žogo njegov protiigralec z nogo s tako silo sunil v ledvice, da se je nezavesten zgrudil na tla. Prepeljati so ga morali v bolnišnico. Ko bi nekateri igralci nogometa poznali malo manj surovosti in več dostojnosti, bi do takih nesreč gotovo ne prišlo.«

»Jutro«, dne 21. okt. 1931:

... Tekma SK Retje in SK Zagorje. ... Moštvo Retja je napravilo ugoden vtis, ki bi bil še večji, ako bi bila igra mestoma manj surova...

»Slovenec«, dne 20. okt. 1931:

»Veliko zanimanje je vladalo prošle nedeljo tudi za tekmovalje v državnem prvenstvu. Zlasti še za tekmo Gradjanski : BSK, ki se je vršila v Belgradu. Prijatelji BSK so organizirali poseben vlak in prišli tudi v velikem številu, da pomagajo svojim ljubljencem v težki borbi. Bila je pa tudi v resnici težka borba, oba kluba sta se borila za prvo mesto. Ker je pa zmagal BSK, mu je prvo mesto skoro gotovo. Pri tej tekmi, ki je končala zopet s pičlo zmago 2 : 1, je prišlo do burnih scen. Zagrebško občinstvo je hujsko domače igralce, tako da ni bilo govora o nogometni igri, pač pa so se bolj boksali. Fabris, ki je moral tekmo soditi, ker ni prišel določeni sodnik, ni imel ravno lahkega stališča. Rešil je pa težko nalogo zadovoljivo. Slabo se je godilo tudi Concordiji v Splitu. S 3 : 0 so se morali zadovoljiti. Bila je pa tekma igrana v bolj prijateljskem tonu, kakor vse dosedanje.«

»Jutro«, dne 20. okt. 1931:

»Balkanske igre v Atenah: Maraton (42 km 200 m): Megafoni so javljali za časa tekmovalja stanje maratonskega teka. Napeto je čakal stadion,

skupno z našo malo jugoslovensko kolonijo vesti. Burno so nam bila srca, ko je megafon javil stanje po 5 km, in od navdušenja smo se objemali, ko smo prvo slišali ime »Šporn Jugoslavov«, ki je 5 km tekel 18.25. Drugi so bili 100 za njim. Vidović je 11. Ne bi znal opisati našega veselja, ko smo po 10 km zopet zvedeli, da naš Stane še vedno vodi s časom 39.46. Šporn je tekel kolosalno, saj je pri 15 km še vedno vodil daleč pred ostalimi s časom 1 : 15. Stane vodi tudi še dalje do 19 km, ali tu se začenja njegova prva kriza. Že pri teku na 10 km je tožil o bolečinah v želodcu, sigurno zaradi spremembe hrane. Iste bolečine so se mu sedaj ponovile. Trpel je mnogo ali odstopiti ni hotel. Med potjo je zavžil nekoliko čaja in čokolade in se s tem deloma opomogel. Med tem so ga prehiteli nekateri tekači. — Pri obratu so se dogajali res lepi in v srce segajoči prizori. Starci in starke so vzpodbujali s slabotnim glasom grške tekače kakor tudi ostale, ponujali jim grozdje, vode, čaja! Samo naprej na zmago! Po obratu so Grki z Rumuni na vodstvu. Grk hoče izstopiti, ali občinstvo, ki tvori gost špalir ob obeh straneh ceste, ga ne pusti. Grk se z zadnjim naporom približava stadionu. Šporn je med zadnjimi ali že se je opomogel. Zdi se, da jih bo zopet ujel vse. Močno se jim je približal, ko 5 km pred ciljem nastopi nova kriza. Z neverjetno energijo izdrži progo še dalje ter noče izstopiti. Popil je nekoliko čaja, malo mu je boljše, stisne zobe in udari v sprintu za ostalimi. Enega po enega prehiteva, toda prekasno je. Grk se je že napol mrtev pojavil pri vходу in reže kot prvi cilj. Publika tuli od navdušenja. Takoj izza cilja se Grk zruši in skavti ga na nosilnicah odneso. Stane je četrti. Prišel je na cilj neverjetno svez, v kolosalnem tempu. Skavti prihite, toda Stane jih odkloni in teče burno aplavdiran še eno rundo. Grki ga gledajo kakor čudo. — Naš Vidović je peti; v zadnjih km je prehitel drugega za drugim. Tudi on je prišel na cilj svez.

»Slovenec«, dne 16. okt. 1931:

Balkanske igre v Atenah.

»Današnji dan je bilo pravo nasprotje prejšnji nedelji. Prošlo nedeljo dež in burja, danes pa krasen dan, tipično atensko vreme. Južna pokrajina, nebo brez oblaka in izredno tople zrak. Vi se gotovo že zavijate v kožuhe, tukaj so se pa nekateri atleti še kopali v morju. Takoj po kosilu smo vsi odšli v Stadion, kjer je bil že ob pol treh start za maraton. Atene so bile najbolj pripravljene za ta klasični tek. Na startu 18 atletov, dva naša. Zadnji nasveti, strel in že tečejo! Šporn takoj vodi. Atlete pa spremljata v avtomobilu dr.

Narančič in Dremil. Med tem se je pričel Stadion polniti. Zopet več kot 80.000 gledalcev. Pogled na te mase gledalcev je nekaj imponantnega. Vsi pričakujejo prve vesti s proge. 10 km. Šporn prvi, veliko navdušenje naših. Grki so poparjeni, pri 18 km Šporn še vedno vodi! Končno so se tudi Grki pomirili, ko je prispela vest, da vodi naenkrat Saraz! Z vsemi sredstvi so pomagali Sarazu, masirali so ga z alkoholom, ko je padel, so ga pobrali, pomagali so mu celo z avtom, samo, da je zmagal na tej klasični progi Grk! Naš Šporn je pa tekel osamljen in ko so ga zapustile moči pri 40 km, ni bilo nikogar, ki bi mu pomagal. Ena sama banana mu je pomagala, da je prišel četrti na cilj. Temoč v pravem času in Šporn bi se še drugače plasiral! Peti je bil pa Vidović.«

»Jutro«, dne 18. okt. 1931:

»Velik sportni dogodek v polpretekli dobi je bila motociklistična dirka za veliko nagrado otoka Man — in sicer za amaterje. Zanimanje je bilo celo večje kot za profesionalce, in ladje so prepeljele v Douglas na tisoče gledalcev. Namen te prireditve je v prvi vrsti sportni; industrija ne sodeluje in tekmovalci so res samo zvesti pristaši in borci za barve svojih klubov. Borbe so zato iskreno ostre in publiki to — z ozirom na znana imena v tej panogi — še prav posebno ugaja. Junak letošnjih dirk na Manu je bil mladi Pirie.

Nesrečni favorit, ki beleži že od lani dobre rezultate, se je pri treningih pošteno prekučnil in se celo precej nevarno poškodoval. Dejali so, da bo potreboval 20 dni za okrevanje, toda žilica mu ni dala mirovati. Z obvezano glavo je prišel na start in sreča mu je bila mila — tudi to pot. Dosegel je najboljši čas dneva — 60 milj na uro. Publika je besnela navdušenja; listi so ga kratko imenovali »heroja manskega otoka«.

Taka je pač karijera sportnika, če se pokaže občinstvu ob pravem času v pravi luči!

Tak je torej »sport«.

Pišemo pa o tem zato, da našim sportnikom, ki se sučejo danes, žal, še med rekorderskimi sportniki, pokažemo, kakšen sport ne bi smel in ne sme biti.

Delavski sport je zato, da krepí človekovo zdravje, da mu utrjuje mišice in telo sploh, da bo moglo bolj kljubovati zahtevam dela, in je zato tu, da krepí tudi voljo. A sport, ki ga vidimo po gornjih poročilih? Ta kvari zdravje, lomí ude (zadnjič so mariborskemu »Svobodašu« Sinkoviču — gl. »Del. Politiko« in »Volksstimme« — zlomili nogo), suva se sportnike v ledvice in spolovila in vzbuja se v

njih strasti, najnavadnejše živalske strasti, da »ni bilo govora o nogometni igri, pač pa so se bolj boksali«.

Se enkrat prosimo in pozivamo naše sportnike, naj bodo od takega »sporta« čim bolj daleč. Bodo najbolj varni. Cv.K.

Socialistična delavska sportna Internacionala.

28. sept. t. l. je imel izvrševalni odbor SASI v Pragi v Ljudskem domu sejo, ki so se je udeležili predsednik Internationale **Gellert**, tehnični vodja **Bühren** (oba iz Nemčije), tajnik **Gastgeb** z Dunaja in **Silaba** iz Praga. Radi političnih dogodkov v Avstriji ni bil navzoč predsednik dr. J. **Deutsch** z Dunaja.

Sejo so pozdravili za čsl. soc. demokracijo dr. **Soukup**, ki je izrazil svoje občudovanje dela SASI, za nemško stranjo pa **Paul**. Dalje za Zvezo D. T. J. **Páša** in za ozemski odsek te Zveze pa **Stein**. Za pozdrave se je zahvalil predsednik **Gellert**, ki je obenem tudi osebno čestital dr. Soukupu k šestdesetletnici.

Iz poročila o stanju Internationale, ki ga je podal tajnik **Silaba**, je videti, da Zveze, ki so združene v SASI, neprestano napredujejo, in da njih napredek nikakor ne more zavreti niti gospodarska kriza, ki sicer precej vpliva. Tako je n. pr. **Holandska** pridobila v prvem letošnjem polletju 4000 novih članov.

Nemška zveza s sedežem v **Lipskem**, neprestano raste in ima danes 7200 družtev s skoro 800.000 pripadniki. Lansko leto je pridobila 25.000 šolske dece. **Zveza D. T. J. v Pragi** je narasla od 117.000 v letu 1929 na 137.000 v letu 1930; v minulem letu je pridobila torej 20.000 pripadnikov. Nadaljnji napredek beleži tudi **Telovadna in sportna zveza v Ustju nad Labo**, kakor tudi druge zveze, ki so danes združene v Centrali češkoslovaških socialističnih telesnovzgojnih organizacij, ki ima danes 231.000 članov. Enaka poročila so prišla tudi iz **Francije** in **Belgije**. Od poljske vlade razpuščena ukrajinska delavska sportna društva se spet ustanavljajo in začelo se je izdajati osrednje glasilo »Ogenj«. **Madžarska** zaznamuje sicer tudi napredek, obenem pa javlja vladno persekucijo in prepoved širjenja dr. Deutscheve brošure »Sport in politika«, ki jo je SASI izdala tudi v madžarskem jeziku. Proti prepovedi je eksekutiva najostreje protestirala, zlasti ker je brošura prevedena že v pet različnih jezikov in ni nikjer prepovedana.

Internacionala delavskih šahistov se je prostovoljno razšla in je pristopila kot odsek k SASI. Končni sklep o sprejemu v SASI je prepuščen prih. seji.

Tehnični vodja Internationale **Bühren** je obširno poročal o tehničnih rezultatih Olimpiade na Dunaju. Naglašal je celo vrsto mednarodnih tekem med moštv, ki so se vračala z Olimpiade. Tajnik Olimpiade **Gastgeb** z Dunaja je pa podal obširno poročilo o nje poteku. Povdaril je, da so njeni rezultati ugodni v vseh ozirih in da je bil zlasti obisk nad vse pričakovanje ogromen. Nevarnost naredbe nemške vlade, po kateri bi moral plačati vsak udeleženec pri prehodu meje 100 mark (1350 Din), je bila na intervencijo Internationale ugodno rešena.

Prihodnja seja mednarodnega urada SASI se bo vršila 28. in 29. dec. t. l. v Parizu. Izvrševalni odbor je odobril, da se vrši **VI. kongres Internationale** v juliju prih. leta v **Lüttichu** v Belgiji. Ta kongres bo razpravljal m. dr. tudi o letu in državi, v kateri se bo vršila **III. mednarodna delavska Olimpiada**, za kar se potegujeta **Belgija** (Antwerpen) in **Finska**. Cv. K.

Šola delavskih atletov v Nemčiji. Letos so si zgradili združeni delavski atleti v Nemčiji svojo lastno atletsko šolo. Je to že druga delavska sportna šola v Nemčiji; prvo ima Osrednja telovadna in sportna zveza v Leipzigu. Atleti, ki jih je v zvezi združenih do 60.000, so si zgradili svojo šolo v Gross-Ottersleben, 10 minut od Magdeburga, sredi trat in poljan. Obsega 800 kv. metrov površine in je zgrajena po najmodernejših potrebah atletskega sporta. Zgradba je moderna in smotrna. Vse, kar je odveč, je odstranjeno. Glavni del tvori vežbarnica v velikosti 30 × 15 metrov. Na koncu je oder, tla so parketna, mraz je izločen. Poleg te dvorane je učilnica oz. predavalnica za 40 slušateljev. V kleti so upravni in drugi prostori. Tudi kuhinja je na razpolago, ker dobijo slušatelji v šoli tudi preskrbo. V prvem nadstropju je poleg upravnih prostorov še spalnica. Tudi kopalnica je sevna na razpolago in pa zdravniška soba. V domu je osrednja kurjava in lasten vodovod, ki črpa vodo iz tal pod domom, in ta voda je gotovo boljša kakor pa filtrirana voda Labe iz Magdeburga. Ta dom bo služil kot nov vir in nov ustvarjajoči člen za ustvarjajoče ideje socialističnega delavskega gibanja v Nemčiji in po vsem svetu.

—on—

RAZNO

25 let delavske izobrazbe v Nemčiji.

Državni odbor za socialistično izobraževalno delo v Nemčiji je praznoval koncem okt. t. l. svojo 25-letnico. Vršile so se razne jubilejne prireditve, ki naj bi vzbudile zanimanje za socialistično izobrazbo, kakor jo vrši ta kulturna centrala, ustanovljena na mannheimskem strankinem zboru. Način izobraževalnega dela je prikazovala razstava, prirejena ob tej priliki. Ta razstava je bila prvi poskus prikazati javnosti mnogostranost baš tega delovnega polja. Sistematično urejena razstava je nudila zelo dragocen pogled v delo in je dala dobre vzpodbude za praktično ureditev proslav: šla je od določitve smernic, od postavitve programov, razpravljala je o vprašanjih režije in vodstva sploh, o filmu in skioptičnih slikah, o glasbi in petju, o govorečem in gibalnem zboru, o književnosti in je dala končno sliko o slavjih množic in o proletarskih kabaretihi, o najmlajši panogi socialistične kulture proslav. Nemški delavski listi želijo, da bi se take razstave vršile večkrat.

Tudi sicer se nemško delavstvo zelo zanima za svoje kulturno delo. Vsa sredstva, tako tehnična kot fizična, je stavilo v službo izobrazbe delavstva, ki ve, da je le izobraženemu delavstvu mogoče biti kos zahtevam današnjega časa. Tudi letošnji strankin zbor, ki se je vršil v juniju v Leipzigu, je razpravljal o izobraževalnem delu, in na dnevnem redu je bil celo referat Henrika Schulza o teh vprašanjih. Nemško delavstvo ve, da je kulturno delo, ki ustvarja delavsko socialistično ideologijo, tako v Nemčiji kakor povsod drugod, najmočnejša duhovna vez velikega socialističnega gibanja.

Delavske gospodarske šole v Nemčiji.

Da bi mogli imeti oni delavci, ki imajo samo malo zemljišča, pametno in smoterno gospodarstvo in tako vzdržati v težki krizi in lakoti, so začeli v Nemčiji odpirati delavske gospodarske šole. Delavske strokovne organizacije v Nemčiji so na ta način pokazale svoje globoko razumevanje za delavstvo. Šole odpirajo in vzdržujejo sicer država, vendar se odpirajo na predlog strokovnih organizacij. Te delavske gospodarske šole se vzdržujejo iz kreditov, ki jih je izglasovala v pruskem parlamentu socialnodemokratska stranka. Ena takih šol je v mestu Peterswald in dobro uspeva.

Delavska radiozveza v ČSR. Letos

se je ustanovilo v Češkoslovaški pod nazivom »Ljudska radiozveza« Uduženje

delavskih radioamaterjev in slušateljev radia. V pozivu, ki ga je naslovlilo na vse pripadnike delovnega razreda, ki so radioamaterji ali vsaj poslušalci radia, pravi o svojem programu, da hoče zveza: 1. združiti vse, ki se zanimajo za radio, v vseh krajih in pri vseh edinicah delavskega gibanja; 2. brezplačno reševati vsa tehnična vprašanja in širiti med delovnim ljudstvom zanimanje za radio s sistematičnim predavateljskim in agitacijskim delovanjem; 3. oskrbovati ugodnosti pri nakupu radijskih potrebščin in aparatov samih, vsega po najboljši kakovosti ter pri izbiri in nakupu svetovati; 4. nuditi vsem članom varstvo in ustvarjati pogoje za poglobitev in poseben razvoj čl. radia s stališča potreb in ciljev delavskega gibanja; 5. organizirati socialno pomožno delovanje in biti sploh na razpolago za uspeh in razvoj radia med delovnimi sloji. Vpisnina je 1 Kč (1.70 Din), članarina pa letno 2 Kč (3.40 Din).

—on—

Delavska pevska zveza v Avstriji bo priredila v letu 1934 veliko avstrijsko delavsko pevsko slavo. Naprosila je vse sorodne organizacije, da tega leta ne priredijo nikakih večjih nastopov. Na to slavo bodo povabljeni tudi sorodne zveze iz tujine. Naši udeleženci Olimpiade imajo lahko pojem o moči in organizaciji delavskih pevcev v Avstriji, saj so jih večkrat čuli, zlasti so pa občudovali monstre-koncert pred Rathausom 24. julija t. l.

—on—

Delavski stenografi. Zveza delavskih stenografov v Avstriji (Dunaj V., Schönbrunnstrasse 85) poziva delavce k pristopu in pravi: Do 500.000 ljudi se vsako leto nauči nemškega enotnega tesnopisa. Ti vsi so spoznali, kako dragoceno je znanje stenografije. Seveda se bo naučil tesnopisa predvsem nameščenec oz. uradnik. Ali tudi ročni delavec naj se ga navadi. Za vsakega funkcionarja je obvladanie tesnopisa posebna važnost: poglejmo le mesti zapisnikarja ali načelnika. In ker nudi Zveza delavskih stenografov vsako leto poleg svojih tečajev še tudi pismeni pouk v stenografiji za začetnike in bolj napredne, imata vsak sodrug in vsaka sodružica možnost, da se priučita stenografiji.

—on—

Evgen V. Debs. 20. okt. t. l. je minulo pet let od smrti voditelja ameriških socialistov Evgena Viktorja Debsa. Znano je, da je Amerika klasična država kapitalizma, v kateri socialistično gibanje se ni našlo dovolj ugodnih tal. E. V. Debs pa je bil mož, ki mu je oral in z uspehom oral

ČITAJTE „DELAVSKO POLITIKO“

NAROKA SE
MARIBOR
POŠTNI PREDAL 22

ledino. V dobi Debsa in Viktorja L. Bergerja je socialistično gibanje v USA cvetelo kot še nikdar prej. Zdaj sta ta dva borca že oba mrtva in vodja gibanja sta zdaj zlasti ss. Norman Thomas in Charence Senior. Vendar Debsov duh še živi, kajti ni mogoče izbrisati tako naglo njegovih sledov: saj je bil Debs okoli 30 let utelešena socialistična ideja v Združenih državah. Delavstvo Amerike je postavilo Debsu na čast svojo lastno radiopostajo, vendar zvezni uradi v Ameriki ne dovolijo več, da bi nosila Debsovo ime, dali so ji uradno ime WEWD. Kapitalisti skrbе v Ameriki, da bi izginilo iz spomina delavcev ime Debsa, a Jack London je napisal Debsu v spomin krasno novelo »Debsov sen«.

—on—

Pišite samo na eno stran. Vse naše sotrudnike, zlasti pa sodruge dopisnike, ki nam pošiljajo poročila o prireditvah podružnic (dramatičnih, pevskih in drugih), prosimo, da naj pišejo svoja poročila samo na eno stran. Pisati samo na eno stran je že staro pravilo za rokopise in naše uredništvo mora poročila, članke in pod. prepisovati, ako niso napisana samo na eni strani. Rokopis naj bo tudi čitljiv, med posameznimi vrstami naj bo velik razmah in rob naj tudi ostane. Ako se boste ravnali po tem, nam bo prihranjena mnogo dela. — Uredništvo.

Listnica uredništva.

Z zadovoljstvom zaključujemo letnik 1931. Edina hiba bi bila razprava o marksizmu, ker ni bila dovolj razumljiva in jasna in se je nehala brez pravega konca. V prihodnjem letniku se kaj takega ne bo ponovilo. Zato naj nam vsakdo to oprosti.

Uredništvo.

Kolinska

TVORNICA

ČIKORIJE

**OKUSNA IN ZDRAVA
JE
KOLINSKA KAVA**

Ob koncu leta

Z današnjo številko zaključujemo 1931. letnik »Svobode«. Lani smo obljubili, da bo izšla vsaka številka na 32 straneh z zanimivo vsebino. **Storili smo več, nego smo obljubili.** Letnik obsega čez štiri sto strani.

Povesti »Ura« letos ne moremo izdati v knjigi. Izšla bo kasneje. Misel na izdajo Harrisove »Bombe« smo **morali** začasno opustiti. Nai nam tega naročniki ne zamerijo, ker nismo krivi mi, nego takozvani »vis maior«.

Za prihodnje leto vabimo vse stare naročnike, da **obnové naročnino**. Kljub pomanjkanju denarja lahko da vsak zaposlen človek 36 Din letne naročnine za revijo, ki je gotovo **vsebinsko največ vredna** izmed slovenskih časopisov in ki je hkrati **najcenejša**.

Prosimo in pozivamo vsakega, da pridobi **vsaj enega novega naročnika**. Sleherni ima še kakega prijatelja ali dobrega znanca, ki še ni naročen na »Svobodo«. Pokažite mu letošnji letnik, povejte mu, da bo prihodnji še lepši, in **gotovo se bo naročil**.

Lani se je ob začetku leta pomnožilo število naročnikov za 400, letos se lahko zviša prav za toliko, če ne še za več. Samo da **izvrši svojo dolžnost vsakdo, ki se mu je »Svoboda« priljubila**. V tem mesecu je čas za pridobivanje naročnikov. Pošljite na upravo »Svobode« **na slo v s a k e g a**, o katerem upate, da jo bo naročil: Na vse te naslove bomo poslali 1. šte. prihodnjega letnika na ogled.

»Svoboda« bo v 1. 1932. **še lepša in večja nego letos**. Izšla bo v novi opremi, poskrbeli bomo za dobro povest, ki bo izhajala v vsem letniku, razprave bodo še boljše, vsebina pestrejša, preuredile se bodo posamezne rubrike, v vsaki številki bo izšel tudi točen svetovni in domači politični pregled, sodelovalo bo več novih sotrudnikov, tako da bo

„Svoboda“ edinstvena slovenska delavska in svobodomiselná revija

za vse probleme sodobnega življenja.

Novoletni številki, ki bo izšla že za božič, bomo priložili tudi čekovne položnice, da bo vsakdo lahko s 1. januarjem poravnal naročnino.

Zahvaljujoč se vsem dosedanjim sotrudnikom, prijateljem in naročnikom za vso podporo in naklonjenost,

pozdravlja vse

Konsorcijski „Svobode“.

Knjigarna Kleinmayr & Bamberg

Ljubljana, Miklošičeva cesta 16. Telefon števil. 31-33

najstarejša
v Jugoslaviji, priporoča
svojo bogato zalogo strokovnih in
zabavnih knjig v vseh jezikih, kakor tudi muzikalij za
petje, klavir in druge instrumente. Knjige in časopise,
v zalogi se ne nahajajoče, dobavlja iz
inozemstva v najkrajšem
času.

Delavskim knjižnicam nudi pri večjem naročilu znaten popust.

Razmnoževalne aparate: **Original Opalograph**, naj-
boljši razmnoževalec posebno za note, risbe i. t. d.
Jamčim za brezhibno delovanje.

Pisarniške potrebščine, strojepisni, oglejni, indigo, sesalni
papir. Zvitki za računske stroje in blagajne.

Pisalni stroji: **Stoewer veliki in srednji, Under-
wood**. Rabljeni, dobroohranjeni stroji.

Lastna specialna popravilnica za pisalne, računske in
šivalne stroje!

Točna postrežba! Cene nizke! Cenike brezplačno!

LUD. BARAGA - LJUBLJANA

Šelenburgova ulica 6. Telefon števil. 2980.

Splošno kreditno društvo

r. z. z o. z.

v Ljubljani, Miklošičeva cesta št. 13

sprejema hranilne vloge od 1 Din naprej
in obrestuje najugodnejše.

V načelstvu in nadzorstvu zgolj zastopniki
strokovnih in gospodarskih organizacij.

KNJIGOVEZNICA LJUDSKE TISKARNE D. D.

veže knjige, brošure, revije,
koledarje itd. po najnižji ceni

Najboljši in najcenejši slovenski mesečnik je delavska kulturna revija

„SVOBODA“

Letna naročnina stane komaj Din 36.—, letno izide 12 števil z obsegom po približno 32 strani in z najraznovrstnejšo zanimivo vsebino.

Tekmujte v nabiranju naročnikov!

Slovenska Narodna Podporna Jednota

*največja slovenska gospodarska in dobrodelna zadruga v
Severni Ameriki.*

Najboljša zavarovalnica za življenje, za bolezni, poškodbe itd. — Posluje v Zedinjenih državah, Kanadi in Mehiki. — Ima približno 63.000 članov v obeh oddelkih in blizu 650 podružnic po raznih krajih Amerike.

■ *Premoženje nad 4.000.000 dolarjev.* ■

Za nasvete in informacije se je obrniti na:

Glavni urad S.N.P.J., 2657-59 So. Lawndale Ave., Chicago, Ill

